

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

 http://republika.pl/niva_bielastok/
niva_bielastok@poczta.onet.pl
niva_bielastok@skrzynka.pl

№ 36 (2417) Год XLVII

Беласток 8 верасня 2002 г.

Цана 2,00 зл.

Нашае? Роднае?

Зося ЛЕМЕШ

„Здрастуюйтэ. Попрошоу булку хльеба і смэтану. Добрэ, то нэхай будэ вэліка. Спасі Бог”. Вось так магу загаварыць сабе ў краме ў вёсцы маёй бабулі. Або ў іншай вёсцы на Беласточчыне. На пошце ў Орлі чыноўніцы між сабою размаўляюць па-свойму, не інакш размаўляюць са мною. І гэта здаецца ўсім поўнасцю натуральнае. І мяне гэта не здзіўляе. Бо як жа ж інакш? Заязджаючы да бабулі нават не прабую па-польску. Размаўляюць па-польску на вёсцы гэта для мяне доказ фанабрыстасці варшаўскіх унукаў. Яны — могуць, я нават не хацела б.

У горадзе зусім інакш. Тут размаўляю па-свойму толькі са знаёмымі. Звычайна не падумала я ніколі, што можна так адазвацца да чужога чалавека. Але — чаму? Вось пытанне! Чаму не размаўляем у гайнайскіх крамах ці ўстановах па-свойму? Ці не было б гэта натуральна? Чаму на вуліцы — можам, у хаце — таксама можам, чаму ў аўтобусах часцей чуваць беларускую чым польскую мову, а ўжо купляючы хлеб немагчыма зрабіць гэта на роднай? Здаецца, беларуская мова настолькі нябедная, што сказаць „хлеб” на ёй можна. І гэтае, і многа больш. Дагаварыцца можна. Дык чаму гэтага не робім?!

Скажаце — тут не Беларусь, тут Польшча і „прошо розмавяць по-польску!” Прыстойнасць патрабуе, каб размаўляюць па-польску, калі ў таварыстве знаходзіцца паляк. А ў такой краме не вядома з кім маем дачыненне — мо свой, а мо не. Аднак нават калі паляк — думаю, што жыўшы сярод беларусаў і чуўшы нашу, яму чужую, мову павінен навучыцца яе. Прынамсі разумець.

Мой бацька працуе зараз у цікавай фірме. Праз яго рабочы мабільнік не чула я хіба яшчэ размоў па-польску. У ofісе ўсе размаўляюць па-свойму, нават палякі. А гэта значыць, што паляк, калі скоча — дык умее. Можа гэта мы, беларусы, не хочам?

Зрабіла я эксперымент. Зайшла ў больш чым дзесяць устаноў: у крамы, на пошту, у амбулаторыі і банк — адным словам у месцы, якія звычайны чалавек часам адведаць мусіць. Задумала я, каб ува ўсіх гэтых установах размаўляюць толькі і выключна па-свойму. Так і зрабіла. Не ведаю, ці размаўляюць з палякамі ці беларусамі. Ці гэта важна? Не. Аказваецца, зусім няважна, бо і не было месца, дзе мяне не зразумелі б, не было найменшых проблемаў. Ці Цябе, дарагі Чытач, гэта здзіўляе? Мяне, шчыра кажучы, не здзвіла, бо ад пачатку падыходзіла я да свайго эксперыменту надта аптымістычна. Затое іншая справа здзівіла мяне вельмі. Усе мяне разумелі, аднак ніхто не адказаў мне на маёй мове. Я па-свойму, а яны ўпарты па-польску! Гэта быццам мы гулялі

[працяг ↗ 2]

Дзернякова

Аляксандар Вярбіцкі

Задумалася мне з'ездзіць у Дзернякову і неяк так атрымалася, што аўтобус у Гарадок памаргаў мне адно заднім лямпачкамі. Пакруціўся я крышку па прыпынку разгублены, не надта ведаючы чым новым загаспадарыць страчаны, здавалася, час. Але неўзабаве ж калі мяне раздаўся голас:

— Do Gródka przez Pieszczaniki?

На прыпынку стаяў мікрааўтобус. У яго дзвярах мужчына з сумачкай тлумачыў:

— Nie ma tablicy, zapomnieliśmy.

Збіраў ён гроши за праезд у сумачку, не даючы, вядома, узамен ніякіх білетаў. Пасажыраў назбіралася шмат і шмат з іх злезла яшчэ да Гарадка. Ка-сір уласнаручна адкрываў і закрываў за імі дзвёры, быццам за якімі міністрамі або бікупамі. З радыёпрыёмніка гучала музыка, адрасаваная ў падсвядомасць, якой рытм воляй-няволія намалоджваў пасажыраў да вясеннацца гадоў. Прыемна адчувалася дынаміку рухавіка, а шафёр ехаў наперамен паводле польскіх і англійскіх правіл дарожнага руху. Адчувалася єўрапейскі шык — падарожжа ў ХХІ стагоддзе!

Сядкочы на машыну я на ўсякі выпадак заплаціў за праезд у Гарадок, але выехаўшы за Пішчанікі папрасіў шафёра, каб спыніўся каля дарогі, што адыхаўшы ў Дзернякова. Ка-сір тады згадаў, што трэба было адразу гэта гаварыць і звярнуць мене наддачу грошай за заплачаную мною лішню дыстанцыю. Да єўрапейскага шыку дайшоў яшчэ капіталізм з людскім тварам!

У дарозе ад міжнароднай шашы ў Дзернякова лепш курам купацца, чым рухацца любому транспарту, асабліва пасля многіх тыдняў засухі. І павярнуць убок, каб прыйсціся па цвярдзейшым

грунце, няма як, бо сасновы лес шчыльна пакрыты ламачкам. У век атamu і электрычнасці не толькі голле, але і ствалы адпачываюць ад людскога зацікаўлення; традыцыйныя крыніцы энергіі адъяліся і людзі вывандроўваюць у свет у пошуках штораз выгаднейшага жыцця. Лес пачынае гаспадарыцца сам і неўзабаве, без міністэрскіх распараджэнняў, сам заменіцца ў строгі прыродны запаведнік.

У Дзернякове амаль з самой вуліцы можна сышці ў жвіравы кар'ер. Відаць, што вялікага руху няма, асталіся там сляды праліўных дажджоў, якія занеслі на дно кар'ера крыху гліны. Тая гліна прыгожа высахла за час доўгай засухі і нагадвае карпатліва разбіты вялікі гліняны збан.

Солтыса няма дома, паехаў у Гарадок але вось-вось вернецца, — паведамляе мне яго жонка. Яна, далікатнага складу, гутарыць са мной на польскай мове. Я ўжо быў падумаў, што яна з Варшавы або Кракава і пацікавіўся адкуль яна... А яна з другога канца вёскі, але маю мову разумее...

Солтысу Яраславу Тарасевічу 32 гады. Ён, адзін на Дзернякова, свой шлях у будучыню звязаў з зямлён-карміцелькай. Трымае 22 штукі кароў і бычкоў. Бычкі закантрактаваны ў беластоцкім мясакамбінаце, адтуль прыезджаюць самаходы забіраць іх; і калі ўсё ў парадку — парадачна плаціць. Горш з малаком: беластоцкі малочны кааператыв збанкрутаваў і не заплатіў спадару Тарасевічу каля трох тысяч злотаў за малако. Пасля малако стаў забіраць бельскі малочны кааператыв, але браў кааператыўную складчыны. Сакольскі кааператыв паабязцаў, што складчын не будзе... У Бельску асталося 1,6 тысяч

[працяг ↗ 3]

Кругі на вадзе

☞ 2

Калі першая рэакцыя апазіцыянероў была рашучай — незалежнасць і дэмакратыя, то цяпер дэмакратыя для некаторых з іх адсоўваецца на задні план. І ўжо чутны адтуль галасы, што дзеля незалежнасці трэба гуртавацца вакол А. Лукашэнкі, забыўшы быўшыя крыўды. Прайда, у такім выпадку незразумелай паўстае логіка іх папярэдніх дзеянняў па недапушчэнні прызнавання светам легітымна абраннымі беларускага парламента і ўсё таго ж прэзідэнта.

Важная праца нас усіх

☞ 3

У нашым ваяводстве няма прамысловасці з вялікімі традыцыямі і мы павінны пакласці націск на тое, што тут найважнейшае: на экалогію, экалагічны турызм, аграбізнес. У гэтай галіне адбываюцца станоўчыя змены. Згода тут пра Белавежу, якая заўсёды выклікала шырокое зацікаўленне, аднак падводзіла інфраструктура. Сёння ў Белавежы паўстае некалькі сотня новых гасцінічна-адпачынковых месц.

Выйшлі шчыльнымі радамі

☞ 4

Пасля апошняй сустрэчы ў Маскве прэзідэнтаў Беларусі і Расіі беларуская ўлада і апазіцыя ўпершыню выйшлі разам бараніць суверэнітэт краіны. Газеты, радыё і тэлебачанне кантралюваныя рэжымам Лукашэнкі некалькі дзён карысталіся падобнай рыторыкай, што і апазіцыя. Паўтараўся лозунг аб канстытуцыйным абавязку абароніцца незалежнасці дзяржавы.

Пра добрых пажарнікаў...

☞ 8

Уздельнікаў і публіку нядзельнай імпрэзы чакала некалькі сюрпризаў. Не адбыўся беларускі фэст. Прычына — пост перед святам Успення. Застаецца толькі пытанне, чаму арганізатары, маючы 2 месяцы канікул, чакалі аж да канца жніўня. Другі сюрприз чакаў са міх пажарнікаў. На некалькіх хвілін да адкрыцця мерапрыемства ім трэба было ехаць тушыць пажар, які ўспыхнуў у Орлі.

Бітва пад Воршай 1514

☞ 10

Знаходзячыся ў прыгрышнай пазіцыі, князь Астрожскі адважыўся з'імітаўшы падрыхтоўку фарсіраваць Дняпро ў адным месцы, але карыстаючыся тым, што берагі былі пакрыты густым лесам, перакінуў войска ў іншае. Там, ноччу 8 верасня 1514 года, збудавалі драўляны мост на бочках, якім і пераправіліся артылерыя з пяхотай, пасля чаго мост не вытрымаў цяжару. Аднак, ведаючы родны дняпроўскі бераг, украйнцы і беларусы павялі конніцу ўброд. Дняпро фарсіравалі і пры гэтым загінуў толькі адзін ваяр.

Беларусь — беларусы

Кругі на вадзе

Кожная падзея і наступнае пасля яе абмеркаванне бывае падобнае на камень, які кінулі ў ваду — можа і бултыхнушы ён не асабліва гучна, але кругі разыходзяцца вялікія. Амаль тое са-мае адбываецца пасля сустрэчы Пуціна і Лукашэнкі, якая прайшла ў сярэдзіне жніўня.

Нагадаю, што падчас прэсавай канферэнцыі, наладжанай абодвуму презідэнтамі, прагучалі канкрэтныя прапановы расійскага лідэра аб далейшым развіцці так званай саюзнай дзяржавы. Гэта альбо ўваход Беларусі ў склад Расіі, альбо будаванне адносін на ўзор Еўрасаюза. Калі ў першы момант рэакцыя Аляксандра Лукашэнкі была нейкая ніякаватая — сапрауды што тут можна дадаць ці абвергнуць? — то цяпер ён пачаў поўнасцю крытыкаваць выказанае сваім галоўным саюзнікам. І гэтая рэакцыя з боку ўсё больш нагадвае нешта сярэднє паміж капрызамі дзіцяці і звычайнай істэрыйкай.

Беларускі презідэнт, пачаўшы з таго, што на гіпатэтычным рэферэндуме аб уваходжанні яго краіны ў склад Расіі кожны беларус скажа **не**, дайшоў да таго, што называў такую ідэю „абразлівай” і „трывней”. Больш таго, на нядайний сустрэчы са спартсменамі, ён заявіў, што нічога падобнага з Пуціным ён не абмяяроўваў. Выказавані расійскага презідэнта нібыта сталі эспромтам, які атрымаўся ў выніку „падкідвання” вышэйзгаданых прапаноў непасрэдна на прэс-канферэнцыі, а Пуцін, маўляў, папросту ўзяў іх і прачытаў.

Цяжка сказаць, як на самой справе ўспрыняў расійскі лідэр такія сцвярджэнні Аляксандра Лукашэнкі, але, здаецца, наўрад ці ён будзе згодны з тым, што яго выстаўляюць ў ролі звычайнага папугая ці бяздумнага механізма па агучванні кімсьці напісанага. На дадзены момант ніякіх адказаў на таякія слова з расійскага боку яшчэ не было, ды і хутчэй, за ўсё, іх не будзе.

Што ж тычыцца рэакцыі расійскай палітычнай эліты на пачатае праз некаторы час пасля сустрэчы „абурэнне” беларускага презідэнта і яго атачэння, то яна даволі памяркоўная і зводзіцца да таго, што „наша справа прапанаваць”. Калі А. Лукашэнка кажа, што саюзны дагавор даўся яму потам і крывёю, то яму адказваюць — а пры чым тут ваш пот? — аб'яднання ж, здаецца, хочуць народы. А калі вас не задавальняе перспектыва стаць часткай Расіі, то давайце будаваць нешта падобнае на Еўрапейскі Саюз, дзе кожнае рашэнне Еўрапарламента мусіць яшчэ быць прынятае нацыянальным заканадаўчым органам і толькі тады пачне дзеянічаць у той ці іншай краіне. Але, аказваецца, Еўрасаюз гэта не тое, чаго хоча цяперашні беларускі презідэнт. Аляксандр Лукашэнка пачынае заяўляць ужо аб тым, што ў аўяднанай Еў-

ропе вельмі многае вырашаецца без уліку нацыянальных інтарэсаў, ды і краінам болыш за дзве. Вось таму такая прапанова зноў недаспадобы кіраўніку беларускай дзяржавы.

Казаць аб тым, што думаюць чыноўнікі з атачэння беларускага лідэра ніварта — у дадзенай сітуацыі яны здольныя толькі на перадачу сваім словамі выказванняў презідэнта. Больш цікава як пачынае весці сабе апазіцыя. Але тут, як заўжды, поўны роскід меркаванняў. Калі першая рэакцыя апазіцыянару ўзыходзіць — незалежнасць і дэмакратыя, то цяпер дэмакратыя для некаторых з іх адсоўваецца на задні план. І ўжо чутны адтуль галасы як рэзананс праўрадавых СМІ, што дзеля незалежнасці трэба гуртавацца вакол А. Лукашэнкі, забыўшы быўшыя крыўды. Праўда, у такім выпадку незразумелай паўстае логіка іх папярэдніх дзеянняў па недапушчэнні прызнавання светам легітымна абраннымі беларускага парламента і ўсё таго ж презідэнта.

Першая рэакцыя на выказаныя Пуціным прапановы абышла свет. Захаднія краіны аднесліся да іх спакойна — па ўсім відаць яны не супраць такім чынам вызваліцца ад таго, каго называюць апошнім дыктатарам Еўропы. Расіяне, як палітыкі, так і звычайнія людзі з разуменнем ставяцца да ўзнікнення новых варункаў у адносінах з Беларуссю і, у асноўным, ухваляюць дзеяніні свайго презідэнта. Выключчэннем, праўда, сталі камуністы, якія, як і беларускі кіраўнік, жывуць мінулым — марамі аб аднаўленні СССР.

Калі ж казаць аб стаўленні да падзеі з боку беларускага насельніцтва, то яно настолькі ціхае і незадавальняе, што здаецца яго ўвогуле няма. Бо няцяжка ўявіць, які б вэрхал падняўся, калі б Пуцін зрабіў падобныя прапановы прынамсі Украіне ці краінам Прыбалтыкі, альбо Польшчы (каб, напрыклад, аблегчыць праблему звязаную з Калінінградскай вобласцю). У Беларусі ж — усё ціха. Нешматлікія пратэстныя выступленні некаторых сябраў апазіцыйных маладзёжных арганізацый як зоркі ў начнай цемры — зіхаціць яскрава, але святла не робяць. Прычынай такога звышпамяркоўнага стаўлення ёсьць сучасная абыякавасць большасці беларусаў да лёсю ўласнай краіны. Таму і успрымаюцца людзімі ў Беларусі ўсе вышэйадзічаныя падзеі як кругі на вадзе. Хаця насамрэч справа больш чым сур'ёзная.

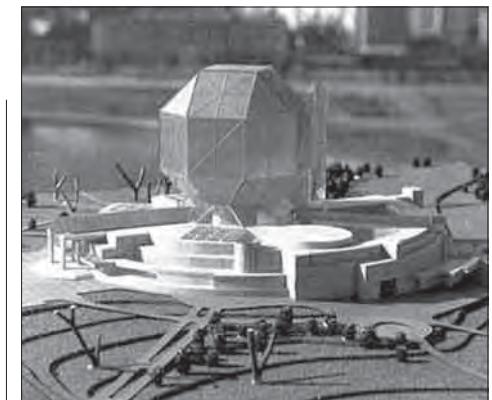
Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Бібліятэцы неабходная падтрымка

У адпаведнасці з Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 07.03.2002 г. № 153 „Аб будове дзяржаўнай установы „Нацыянальная бібліятэка Беларусі”, у 2002-2005 гадах плануецца ажыццяўвіць будову новай Нацыянальнай бібліятэкі ў Мінску.

Сёння Нацыянальная бібліятэка Беларусі ўжо ўясляе сабой адну з самых буйных інфармацыйных установ краіны універсальнага профілю. Фонды бібліятэкі налічваюць звыш 7,5 мільёнаў адзінак захавання больш як на 50 мовах свету і сполучаюць дакументы як на традыцыйных, так і на сучасных носібітах, сярод якіх поўны збор літаратуры, выдадзенай на тэрыторыі Беларусі ад пачатку XIX стагоддзя да нашага часу. Аднак стан матэрыяльна-тэхнічнай базы не адпавядае статусу Нацыянальнай бібліятэкі. Перспектыва развіцця важнейшага інфармацыйнага фонду краіны палягае на будове новага будынка бібліятэкі.

У цяперашні час актыўна праводзіцца падрыхтоўка архітэктурнага праекта новага будынка бібліятэкі. Выкананне праекта ў запланаваны тэрмін можна ажыццяўвіць пры актыўнай падтрымцы спонсараў, айчыннага і замежнага грамадства.

Архітэктурны праект Нацыянальнай бібліятэкі аўтарства Віктара Крамарэнкі і Міхаіла Вінаградава.

Для арганізацый і асоб, якія гатовы аказаць любую падтрымку ў будове новага будынка бібліятэкі, паведамляем адрес Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі: Рэспубліка Беларусь, 220636 г. Мінск, вул. Чырвонаармейская, 9, дзяржаўная установа „Нацыянальная бібліятэка Беларусі”; факс: 229 24 94, тэл.: 227 54 63, e-mail: sol@nacbibl.org.by, http://natlib.org.by. Банкаўскія рэквізіты: р/р 3620000000086 у АСБ „Беларусбанк”, філіял 525 г. Мінска, код 122.

Генеральнае консульства Рэспублікі Беларусь у Беластоку запрашае ўсіх, хто можа аказаць любую падтрымку ў будове бібліятэкі.

Нашае? Роднае?

[1 ♂ працяг]

„глухі тэлефон”. Я кажу, што „мела ту така одобріць якісь паперы”, а мая субядзеніца пераказвае праз тэлефон іншай кабеце: „Пані пышышла одэбраць паперы”. Скажаш, дарагі Чытач: „Гэта напэўна полька была...” Можа скажаш яшчэ, што гэтыя выпадковыя выбраныя асобы, якія са мной размаўлялі, таксама былі палякамі? Маеш рацюю, не такое супадзенне акалічнасцей здаралася. Але не ў гэтым выпадку! Тут у ніякае супадзенне не паверу, як не веру, што полька саромелася б, ружавела на твары і як найхутчэй выпраўляла сваю памылку, скажаўшы да мяне „три” замест „тыши”.

Беларусы саромяцца размаўляць на сваій роднай мове... Для мяне гэта сумнае...

Веру, што большасць з іх заедзе ў суботу-нядзельку на вёску і з бацькамі пачне размаўляць па-свойму. Але ў Гайнаўцы саромяцца. У горадзе. Вялікі горад Гайнаўка!...

Знаўцы сцвярджаюць, што гэта гарады ствараюць культуру. А мой горад? Якую Гайнаўку можа стварыць культуру, калі тыя, што маглі быць яе стваральнікамі, хаваюцца ў чужыя сабе ідэалы, уцякаюць у несваю мову?

Сакрат Яновіч нядаўна ў „Часопісе” пісаў пра здаванне беларускай культуры ў музей, пра яе бальзамаванне. Бачу цяпер вельмі ясна — не дарма беларускі музей пабудавалі ў Гайнаўцы. Знойдзенца тут шмат экспанатаў — людзі, якія ў горадзе не саромеліся размаўляць па-свойму. Або па-польску не вельмі ўмелі. Гэтыя хутка выміраюць. Значыцца, будзе како бальзамаваць. А і веру, што майт ультрапольскім, бо не вясковым ужо, а „мястовым” суседзям, не збракне ахвоты да гэтай працы. І ўсе будуть шчасліві.

Нашае? Роднае? На вёсцы. У музее. Толькі, барані Божа, не ў нармальнym жыцці нармальных людзей — нас, маладога пакалення палякаў.

Зоя ЛЕМЕШ

База польска-беларускіх фірм

Ад жніўня 2002 г. інтэрнетавы блюлетэнь www.bialorus.pl пашырае свой эканамічны раздел і ўлічвае ў яго змесце гаспадарчыя і грамадскія працэсы Гродзеншчыны. Стала гэта вынікам рэалізацыі праекта „Стваранне са-маўрадавага супрацоўніцтва ў галіне развіцця садзеяння малых і сярэдніх прадпрыемстваў Гродзенскай вобласці і Падляшскага ваяводства” ў рамках польска-беларуска-брытанскага супрацоўніцтва. Праект фінансуе брытанскі бок. У ходзе яго рэалізацыі бу-

дзе створана і ўесь час актуалізаваная інфармацыйная база аб беларускіх і польскіх фірмах, якія шукаюць гаспадарчых партнёраў на Падляшшы і Гродзеншчыне.

Аб'явы фірм (назва, адрас, спецыялізацыя, кароткая інфармацыя аб фірме) змяшчаюць будучы бясплатна. Да-сылы на іх можна па электроннай пошце на адрас: bialadm@bialorus.pl

Кантакт з адказнай асобай: Дарыуш Данялюк, (0-10xx-85) 744 55 15, факс (0-10xx-85) 744 55 37.

Аб вызваленні паслоў Беларусі

Як паведаміла прэзідэнцкая прэсслужба, прэзідэнт Рэспублікі Беларусь вызваліў Крэчку Мікалая Васільевіча з пасады Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Рэспублікі Беларусь у Польшчы і Дрозд Наталлю

Іванаўну — з пасады Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Рэспублікі Беларусь у Італьянскай Рэспубліцы і ў Рэспубліцы Мальта па сумяшчальніцтве.

www.mfa.gov.by, 22.08.2002 г.

Важная праца нас усіх

Размова з падляшкім віцэ-вяяводам Ежым ПАЎЯНОВІЧАМ.

— Якія Вашы, спадар вяявода, карані?

— Мае карані — з Беласточчыны. Мае башкі нарадзіліся ў Фальварках-Тыльвіцкіх і я сам адтуль выводжу свой радавод. Дзяды мае таксама жылі ў Фальварках.

— Вы, як вяявода, з'яўляецеся мясцовым прадстаўніком урада. Як Вы адчуваеце гэта прадстаўніцтва: ці яно больш паказное, ці грунтуюнае?

— Кампетэнцыі вяяводы вызначае закон. Яны, галоўным чынам, накіраваны на дагляд падпрарадкованых вяяводу ўстановаў і службай да ўстановаў мясцовага самакіравання. Акрамя гэтага вяявода распараджаецца бюджетам на асобныя вызначаныя галіны. Вяяводу падлягаюць комплексныя службы, у іх ліку паліцыя, пажарная ахова, кураторыя, вяяводскі захавальнік помнікаў дауніны.

— У апошні час наглядаеца ў нашай краіне гаспадарчы спад. Не абмінае ён і нашага вяяводства, бо ж і мяжса з Усходам прытухае. У вяяводстве праражывае больш за мільён людзей; які ў іх перспектывы, што ім трэба рабіць: ці яны маюць пейкія шансы тут, ці павінны падавацца ў іншы свет?

— У нашым вяяводстве праражвае звыш мільёна двухсот тысяч жыхароў —

61 чалавек на квадратны кіламетр; гэта менш чым сярэдняя шчыльнасць насельніцтва ў краіне. Каля 40% тэрыторыі вяяводства складаюць ахоўваемыя ў рознай меры ашары: нацыянальныя і краявідавыя паркі. Гэтым багаццем мы хочам пакарыстацца. Згаданыя шансы выявяцца тады, калі зможам паспяхова карыстацца дапаможнымі далучальными сродкамі на далучэнне да Еўрасаюза і перад уваходам у яго, і пасля ўваходу. Дзеля раўнамернага развіцця рэгіёна Падляшиша карыстаецца далучальными фондамі праграмы гэтак званага грамадска-гаспадарчага гуртавання ў рамках сродкаў PHARE 2000, 2001, 2002. Яны дазваляюць здзяйсніць у нашым вяяводстве паправу інфраструктуры і ахову прыродных каштоўнасцей — будову дарог і ачышчальняў.

Вы апасаецеся, што ўсходняя граніца будзе тут тормазным чыннікам. Я хачу зрабіць усе заходы ў тым напрамку, каб яна, будучая мяжа Еўрасаюза, іграла актыўную ролю. Дзеля таго намагаемся разбудоўваць пагранічныя пераходы, напрыклад разбудоўваєм дарожны пераход у Кузніцы-Беластоцкай, які зойме плошчу 18 гектараў, там жа мадэрнізуем чыгуначны пераход. У Будзіску, на польска-літоўскай мяжы, уводзім супольны кантроль падарожнікаў. Вяявода хадайнічае аб запуску новых пагранічных пераходаў з Беларуссю ў Белавежы, Ялоўцы, Хварасцянах і Ліпшчанах ды за перакваліфікацыю двухбаковага польска-беларускага перахода ў Палаўцах у міжнародны з дозволам на праезд машын да 6,5 тоны. Гэта ўсё дзеля актыўізацыі руху людзей і тавараў. Маме на ўвазе тое, што гандаль з Усходам з'яўляецца важным шансам развіцця нашага рэгіёна. У гэтым напрамку трэба, аднак, дзейнічаць цывілізованым чынам, з аглядкай на перш за быспекай на граніцы. Мусім засцерагчыся перад кантрабандай, перапраўкай нелегальных тавараў: папярос, алкаголю і наркотыкамі ды перад нелегальнай міграцыяй. Засцеражэнне ад тых процізаконных дзеянняў з'яўляецца абавязкам нашай дзяржавы і гэтаму мае служыць добра арганізаваная інфраструктура пагранічных пераходаў.

— Ці згаданы раней мною гаспадарчы спад — падае не толькі ічэцінская верф, але і беластоцкі «Bison-Bial» — не аберне згаданых Вамі заходаў у безвыніковыя?

— Клопаты, з якімі маюць дачыненне наше прадпрымальнікі, звязаныя з замалым гаспадарчым ростам. Згаданы Вамі «Bison-Bial», які з'яўляеца адным з буйнейшых прадпрыемстваў у рэгіёне, апынуўся ў складаных абставінах, але спадзяюся, што яго ўласніку ўдаца згаварыцца з банкамі. Ужо часткова ўзвысіла вытворчасць, рэалізуецца зарплата працаўнікам. Гэта фінансавыя праблемы, бо вытворчасць беластоцкай фабрыкі мае збыт не толькі ў краіне, але асабліва за мяжою; небяспекі замірання попыту няма.

У агульнасці, аднак, наш рэгіён, традыцыйна, успрымаеца ў сельскагаспадарчым аспекте. У гэтай галіне поспехі ёсць — гэта менавіта ў нас вырабляецца 20% малочнай прадукцыі краіны, у тым ліку і высакаяканская вырабы з сертыфікатамі Еўрасаюза, якім адкрыты доступ на таварынія рынкі. Гэта прыклады паспяховай дзеянісці ў нашых умовах.

— Гэта на заходзе вяяводства, а на ўсходзе землі заразстаюць...

— Ну, малочныя заводы ў Бельску, Саколцы, Гайнавыцы ці Сямятычах таксама вырабляюць добрыя прадукты. Ёсць праблемы з паспяховай дастаўкай малака, але гэта, здаецца, самі земляробы працуеца вырашаць такім чынам, што дамаўляюцца з малачарніямі на прыём малака непасрэдна ў іх; маю тут на думцы буйнейшых пастаўшчыкоў. Іншыя здаюць малако ў прыёмных пунктах па вёсках.

У нашым вяяводстве няма прымысловасці з вялікімі традыцыямі і мы павінны пакласці націск на тое, што тут найважнейшае: на экалогію, экалагічны турызм, аграбізнес. У гэтай галіне адбываюцца станоўчыя змены. Згадаю тут пра Белавежу, якая заўсёды выклікала шырокасць зацікаўленне, аднак падводзіла інфраструктуру. Сёння ў Белавежы паўстает некалькі сотняў новых гасцінічна-адпачынковых месц, да таго ж паяўляюцца невялікія пансіянаты. Гэты працэс дасць і новыя месцы працы.

— Падляшкіе вяяводства мяжсу з Беларуссю, якая ў вонкавым свеце бачыцца своеасаблівым вырадкам. Ці Вы не апасаецеся пейкіх санкций супраць яе накшталт гаспадарчай блакады?

— З самага пачатку майго знаходжання на пасадзе мы ўступілі ў шчыльныя рабочыя контакты з Гродзеншчынай. Нам трэба засяродзіцца на малочным чынам на гаспадарцы. Абменьваемся дэлегацыямі; нядайна госці з Гродзеншчыны пабыва-

лі ў Шапятове на сельскагаспадарчай выстаўцы і вынеслі адтуль вельмі станоўчыя ўражанні і зацікаўленне дзелавымі контактамі з прадпрымальнікамі. На такой аснове мы хочам ствараць атмасферу для супрацоўніцтва.

Тое, пра што Вы згадалі, гэта справа міжнароднай палітыкі. Найважнейшымі, аднак, з'яўляюцца контакты між людзьмі, бо ж шмат людзей маюць сем'і па абеддвух баках граніцы; яе не ўдаца герметычна закрыць. Трэба давесці да гаспадарчых контактаваў, бо калі такое супрацоўніцтва будзе, а яно і ўжо ёсць з выдатнымі вынікамі, тады граніца наша не стане сцяной.

— А што спадар вяявода скажа такім нашым простым людзям, якія не з'яўляюцца буйнымі вытворцамі ці бізнесменамі?

— Гэта праблема наших патрэб і магчымасцей. Мы павінны быць актыўнейшымі ў распрацоўцы ідэй ці то для вытворчасці, ці для рыначнай актыўнасці. Гэта ўсё залежыць ад макрагаспадарчай кан'юнктуры і ад нашай падрыхтоўкі: ці ўмееем адукавацца і прыстасоўвацца да тых працэдураў, якія будуть абавязваць пасля далучэння да Еўрасаюза. У гэтай галіне дапамогу асобым людзям і грамадскім групам, напрыклад дробнымі прадпрымальнікамі ці земляробам, павінны несці нашы органы самакіравання. З боку ўрадавай і мясцовай адміністрацыі чакаем супрацоўніцтва ў развіцці гаспадарчых працэсаў.

Міграцыя людзей з вёсак у гарады з'яўляеца непазбежным працэсам, але калі станем падкрэсліваць нашы прыродныя вартасці і кранемся ў напрамку агратурызму, тады жыхары гарадоў захочуць перасяляцца ў вёскі; ужо гэту з'яўляе наглядаем, калі гараджане вяртаяцца або ў спадчынныя сядзібы, або купляюць. Бачу ў гэтым вялікі шанс і патрэбу падтрымкі такіх дзеянняў. Нельга страшыць людзей, што прыйдзе нехта і ўсё выкупіць, бо гэта тармозіць волю дзеяння. Мы мусім самі рыхтавацца да новага, да карыстання дапаможнымі фондамі. Часам нават невялікія праекты могуць знайсці прызнанне Еўрапейскай камісіі для дафінансавання. На ўсё гэта патрэбныя гроши, але як жа часам складаны выпрацаваць добры праект для сфінансавання. У гэтай справе важная праца нас усіх, у тым ліку і пасобных людзей, і калектываў.

— Дзякую за размову.
Гутарыў Аляксандр Вярбыцкі
Фота аўтара

Дзернякова

[1 ♂ працяг]

злотаў кааператыўнага ўзвносу, а Саколка адлічвае сабе па 7 грошаў ад літра малака... У спадара Тарасевіча ёсць халадзільнік для малака. Малако ў прыёмы пункт у Гарадок возіць ён разам з супольнікам: партнёр вяže раз у тыдзень, а солтыс — шэсць. І ў Дзернякове была злеўня, але закрылі яе 7-8 гадоў таму назад. Солтыс абрабляе зямлю ў Дзернякове і ў Піньках: сее авёс, ячмень і жытка — усё на корм.

Іншыя гаспадары трymаюць па каўюць-дзве, па свінцы, курыцы. Адзін гаспадар трymае шэсць коз з казламі, авечак не трymае ніхто. У вёсцы троє коней і калі пятнаццаці трактароў. Ніхто нідзе не робіць, бо работы няма. І большасць жыхароў — старыя. Малодшыя, пяць-шэсць чалавек, у сезоне едуць у Нарвегію даглядаць агародніну. У Дзернякове працісана калі шасцізесці асоб, але летам жыве тут удавая больш. Гарадскія выхадцы з Дзернякова прыядздаюць адпачываць на сваю бацькаўшчыну; з адкрытых насцяцех вокнаў гучыць бадзёрая беларуская

музыка. Зімою пустуе шэсць хатаў; ёсць ахвотныя іх купіць, але хаты з'яўляюцца прыватнай уласнасцю, а зямля пад імі — дзяржава.

Амаль усе жыхары завялі сабе тэлефонную лінію. Адзін раз у тыдзень, у сёраду, у Дзернякова прыядздае мабільная крама. Каб купіць свежы хлеб, трэба прасіць тых, хто едзе ў Гарадок. І солтыс, калі просіць, купляе хлеб сваім аднавяскоўцам; некаторыя хлеб замарожваюць...

У Дзернякове троє дзяцей; двое ў солтыса. У гэтым годзе яго старэйшая дачушка ідзе ў школу. А да гэтага часу праз дзесяць гадоў ніхто з Дзернякова ў школу не хадзіў; апошняму вучню зараз гадоў 25. Спадар Тарасевіч турбуюцца пра сваю дачушку, як ёй будзе даяджаць чатыры кіламетры ў Гарадок: ці ў Дзернякова паедзе школьнік аўтобус, а калі так, то калі будзе забіраць і калі адвозіць; мо прыйдзеца кватараўцаў дзіця ў гарадоцкіх сваякоў.

Раней і ў Дзернякове была школа, пабудаваная ў 1938 годзе, але ўжо звыш дзесяці гадоў яна закрыта. Тры гады та-

Школа-помнік.

му войт прадаў яе за 38 тысяч злотаў, аднак яна гніе далей, бо ўласнік нічога не можа з ёю зрабіць — яна лічыцца помнікам даўніны.

З Дзернякова адна жывіовая дарога — у Гарадок; грунтавая — у Пінькі, і, згаданая раней, да беластоцкай шашы; калі спатрэбіца ехачы ў Беласток, трэба тыя трох кіламетры пераадолець. Ра-

ней ездзіў поезд, на які трэба было ісці чатыры кіламетры ў Валілы-Станцыю, аднак калі поезд вяртаўся з Беластока, добры машыніст спыняўся калі вёскі...

Калі я пакідаў Дзернякове, над ім стаяла амаль пякельная жара і амаль райская цішыня. Ступала XXI стагоддзе.

Аляксандр Вярбыцкі
Фота аўтара

Выйшлі шчыльнымі радамі

Пасля апошняй сустрэчы ў Маскве прэзідэнта Беларусі і Расіі, Аляксандра Лукашэнкі і Уладзіміра Пуціна, беларуская ўлада і апазіцыя ўпершыню выйшлі разам бараніць суверэнітэт краіны. Газеты, радыё і тэлебачанне, кантраліванныя рэжымам Лукашэнкі, некалькі дзён карысталіся падобнай рыторыкай, што і апазіцыя. Паўтараўся лозунг аб канстытуцыйным абавязку абароны незалежнасці дзяржавы. Выглядала гэта быццам Лукашэнка толькі цяпер заўважыў, што беларуская дзяржаўнасць апынулася пад пагрозай.

Здымкі, якія публікуюцца ў прэсе і матэрываюць, якія дэмантруюць па тэлебачанні паказваюць, што Пуцін выразна не любіць свайго беларускага таварыша. Хаця асабістая сімпатыя не вырашаюць наогул пра ход палітычных падзеяў, аднак напэўна не аблягчаюць інтэграцыйных планаў Лукашэнкі. Пасля шматгадовых гульняў у яднанне дзвюх краін, расіяне паставілі прэзідэнту Беларусі прыніжальны

— асабіста прэзідэнту і дзяржаве — ультыматум: далучыцца, нават не як дзяржава, але як сем губерні ў складзе Расійскай Федэрацыі, або ісці сваёй дарогай. З гэтага камунікату можна вычытаць, што Лукашэнку не прапанавалася ніякая дзяржаўная функцыя, нават старшыні калгаса. Всем гадоў нахабнай русіфікацыі і знішчання атрыбутаў незалежнай дзяржавы зусім не браліся расійцамі пад увагу, калі ставілі яны прэзідэнту Беларусі свае ўмовы інтэграцыі. Лукашэнка меў падставы, каб усхвалявацца, а нескрываная злосць, якую дэмантраваў у публічных выступленнях, яшчэ раз паказвае, што на ёўрапейскіх салонах няма яму месца.

Расійская палітыка прывяла Беларусь да поўнай ізаляцыі ў свеце. Беларусь апынулася ў цалкавітай палітычнай і эканамічнай залежнасці ад Расіі. Падтрымоўваючы Лукашэнку, Москва дасягнула такі стан, што Беларусь не мае цяпер амаль ніякіх альтэрнатыўных дарог дзяржаўной палітыкі. Найгоршое, што няма, як гэта было напрыканцы восьмідзесятых гадоў, людзей, якія маглі б пакіраваць незалежнай краінай. Апазіцыя пасля восьмі гадоў лукашэнкаўскага кіравання краінай стала цалкам разбітай і маргіналізаванай, а ў прэзідэнцкім лагеры няма таксама нікога, хто ведае, што рабіць без Бацькі. Логіка сістэмы, дарэчы, так

і сканструяваная, каб не вырас прэзідэнту канкурэнт.

Пуцін цынічна абсмяяў і прынізіў Лукашэнку будучы прытым ўпэўненым, што сітуацыя ў Беларусі не выйдзе з-пад кантролю Москвы. Узнікае пытанне, чаму адбыўся такі здзек над самым адданым сябрам Расіі. Па-першае, згодна з мангольскай палітычнай традыцыяй, якую прадаўжала Москва, а пасля Расія, гэта старая форма паводзін расійскіх уладароў у адносінах да сваіх васалаў. Татары, тримаючы Русь пад кантролем, імкнуліся таксама перш-наперш адабраць годнасць мясцовым князям, пазбавіць іх аўтарытэту сярод падданых, давесці да стану цалкавітай залежнасці. Гэтыя ўзоры пераняла пасля Москва.

Пуцін ніколі не асмеліўся б патрактаваць у такі способ прэзідэнта маленькай Эстоніі ведаючы, што можа выклікаць такім чынам дыпламатычны скандал у свеце. У абарону Беларусі, ад якой Пуцін патрабуе самаліквідацыі, не выступіў ніводзін замежны палітык. Гэта знакаміта паказвае сітуацыю, у якой апынулася краіна. Свет глядзіць на Беларусь праз прызму асобы Лукашэнкі, хаця ён праводзіў палітыку выключна выгадную суседнюю краіне, разлічаваючы на яшчэ большую ўладу ў саюзной дзяржаве.

Усё паказвае, што ад нейкага часу прэзідэнт Лукашэнка зарыентаваўся, што ў Маскве не мае ніякіх шанцаў працягваць палітычную кар'еру. Расійская сродкі масавай інфармацыі звычайна здзекваючыя з кіраўніка саюзной краіны. Стаў ён героям сатырычных праграм па радыё і тэлебачанні. Хаця ўладу на чарговую кадэнцыю ў дэмакратычных гульнях атрымаў па волі бела-

рускага люду, аднак вядома, што бласлаўленне Крамля ў выпадку Беларусі не менш, а можа нават больш важнае, чым прыхільнасць электарату. Аналітыкі падказваюць, што цаной за падтрымку Москвы было абяцанне дапусціць расійскія фірмы да прыватызацыі маёмагасці ў Беларусі. Абазначала б гэта страту кантролю адміністрацыі прэзідэнта над маёмагасцю, якая дае сродкі на ўтриманне апарату ўлады. Так ці інакш, расіяне вызначылі прэзідэнту Беларусі марыянетачную ролю, супраць чаго пачаў бунтавацца сам Лукашэнка, блакіруючы планованую прыватызацыю. Расіяне адказалі публічным прыніжэннем свайго саюзніка.

Расійска-беларускія адносіны неўзабаве вернуцца да нормы, таму што Беларусь больш патрэбная Расіі, чым Расія Беларусі. Скандал патрэбны быў Пуціну, каб паказаць Лукашэнку яго месца. Праблема ў tym, што няма ніякай альтэрнатывы для існуючага стану. Беларусь не зможа вырвацца з ізоляцыі, астаючыся пад цяпрашнім кіраўніцтвам. З другога боку, нават пры найбольш спрыяльных умовах немагчымае ў хуткім часе ўзнікненне канкурантнага лагера, які змог бы гарантаваць расіянам іх геапалітычны інтарэсы і адначасова весці адкрыту палітыку з іншымі краінамі свету. У апошніх гадах спынена была палітычна адукацыя элітаў, а мышленне катэгорыяў дзяржаўнага ці нацыянальнага інтарэсу затрымалася на ўзроўні лозунгаў і нерэальных пажаданняў. Нават калі б люд раптам захацеў дэмакраты і незалежнасці, няма каму правесці яго гэтым цярністым шляхам. Беларусь шмат гадоў прастаяла ў месцы, калі іншыя шукали дарог выходу з цяжкай сітуацыі пасля развалу Савецкага Саюза. За гэту раздзейнасць, на жаль, зноў заплатіць бедны беларускі народ.

Яўген МІРАНОВІЧ

Вачыма паляка

Пра караля пустыні

Спіхваюць на палі маіх дарагіх беларусаў ды спіхваюць. І палякі, і расіяне, і самі беларусы з мінскіх Маркса і Скарэны. Прыйязная мне Людміла з Гродна прадавала на беластоцкім базары па Юравецкай цыгарэтэй „LM” і „North-Star”. Да гэтага часу паводзілася ёй някепска ля ўваходу пры рацэ Белай і інтарэс круціўся як след. Усё ішло паводле прынцыпу „хто першы, той лепшы” — хто стаіць бліжэй уваходу на базар, у таго купляюць больш. У апошні час гандлюючыя палякі выпхнулі яе (як і іншых беларусаў) у глыб базару, паміж бульбу і памідоры. І стала менш выгадна. Даходзіла да іх менш пакупнікоў, а Людміла стаяла рука ў руку з іншымі гандлярамі, прадаючымі „LM” і „North-Star”, у своеасаблівым

базарным гета, ізаляваным ад гандлюючых такім жа таварам палякаў. Узнік быццам бы нацыянальны падпольны вольны рынак. Люда вярнулася ў Гродна. Не вытрымала канкуренцы. Аб'яўвіла банкруцтва. Мне асабліва шкада, бо давала „на крэску”, як пастаяннаму кліенту. А і пра жыццё можна было паразмаўляць.

Даходзіць да мяне весткі з Москвы, што і Уладзімір Пуцін спіхвае ў сваёй палітыцы Беларусь на далейшы план. Не мае намеру падтрымліваць імкненнія Аляксандра Лукашэнкі да ягонага варыянту задзіночання абедзвюх дзяржаў. У сваю чаргу Лукашэнка не пагаджаецца на ідэю Пуціна стварэння чагосьці накшталт Еўрасаюза. Думаецца мне, што Пуціну ўвогуле не ў смак на-

бліжэнне Расіі да лукашэнкаўскай Беларусі, асабліва пасля 11 верасня мінунлага года, калі па тэрарыстичным атаку на Нью-Ёрк наступіла г.зв. ацяпленне адносін Москвы з Захадам, асабліва з Вашынгтонам. Не ўспомню ўжо пра ўголас выкаваных імкненнях Лукашэнкі абняць трон на Крамлі. У што, здаецца, нават пачаў верыць беларускі народ. Адзін брэсцкі шафёр мінуйлай восенню гарантаваў мене:

— Пабачыш, яшчэ трэй гады, і наш прэзідэнт будзе кіраваць з'яднанай Беларуссю і Расіяй.

Ну, што ж, мінуй год ад ягоных заўважэнняў. Пакуль што, палітыка Расіі і Захаду робіць уражанне, што Беларусь, што ні кажы, не парумільённая дзяржава пасярод Еўропы, а пустыня. Здаецца мене, што вялікія ёўрапейскія дэмакраты адмахнуліся і ад барацьбы за права чалавека, і ад выконвання дэмакратычных прынцыпаў у гэтай краіне. Адкуль тая думка? Ну, адкажыце сабе самі, які вынік пратэсту ў абароне Маркевіча і Мажэйкі з гродзенскай „Пагоні”, чаму ніхто са ЗША і Еўропы не памог Радыё „Рацыя”? Думаю, што Беларусь разам з іх презідэнтам, у сённяшній унутранай сітуацыі паасобных дзяржаў (м.інш. патрэбай рэарганізацыі Еўрасаюза), з прычыны на агульнасусветную палітыку (тэрарызм) перашкаджае, яна зусім непатрэбная і найболыш выгадна яе праблемы праігнараваць. Сапхнушь яе, вось, на палі, на якіх няма нават Кубы, Кітая, Паўночнай Карэі. А ёсць, хоць бы, Ірак, да якога Беларусь пускае вочку (і, здаецца, не толькі вочку).

Што дзеля інтарэсу дзяржавы і грамадства можа зрабіць кахаючыя сваю

Папраўка ў выбарчы закон

У ранейшых нумерах „Нівы” шмат пісалася пра махінацыі правячых на Падляшшы палітычных груповак ва-ко-ла-выбарчых акругах у самаўрады. У 31-ні-ры нашага тыднёвіка згадвалася, што па ініцыятыве дэпутата Сейма Яўгена Чыквіна ў закон аб выбарах ў ваяводскіх сеймікі была ўведзена папраўка; вось яе змест: „Яднанне паветаў не можа парушаць грамадскіх сувязей, злучаючых выбаршчыкаў, якія належаць да нацыянальных і этнічных меншасцей пражываючых на тэрыторыі ядна-

ных паветаў”. У Сейме ў гэтай справе галасавала 412 паслоў; за прыняццё папраўкі выказалася 208 з іх, 139 было супраць і 65stryimalasя ад голасу. Аднак, як сказаў мене сам ініцыятар гэтай папраўкі, Яўген Чыквін, гэта ўжо не будзе мець уплыву на сёлетні падзел на выбарчыя акругі. Астаецца цяпер толькі ў час выбараў не сядзець дома, а масава пайсці на свае выбарчыя ўчасткі і даць сваім кандыдатам як найбольшую падтрымку.

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

уладу прэзідэнту Лукашэнку, асабліва ў сітуацыі штораз большай задышкі эканомікі і карумпаванай адміністрацыі рознай масці і перш за ўсё таго ўсходняга ігнаранцтва і заходняй своеасаблівай змовы маўчання? Зноўку ў мяне ўражанне, што няшмат, пакуль не выкарыстае варыяント Ельцына, значыць, пакуль не аддасць уладу ўзамен за імунітэт, у вельмі шырокім разумені, гарантуючы яму і яго сям'і пажыццёў спакой? Вядома, Лукашэнка мог бы сябе замяніць сваім чалавекам (усё роўна, хто меў бы ім быць), тым больш, што, здаецца, усе лідэры апазіцыі акампраметаваліся, і не толькі па прычыне грубымі ніткамі шытых лукашэнкаўскіх правакацый. Сёння пануючы прэзідэнт кіраваў бы краінай з ценю. Аднак, да часу. Як вучыць гісторыя, у палітыцы найбліжэйшыя павышаныя хутка робяцца найбольшымі ворагамі. Не без прычыны кажуць: „Улада зашумела ў галаве”. А што на гэта беларуское грамадства? Паводзіла сябе не іначай, як кожнае ў падобнай сітуацыі. Гэта красамоўна паказвае анекдот пра Напалеона Банапарта. Калі ў 1815 годзе пакінуў ён Эльбу і апынуўся на поўдні Францыі, каб панаваць ста дзён, адна з французскіх газет сачыла за ягоным маршам на Парыж. Загалоўкі кожны дзень абвяшчалі: „Карсіканская пачвала прыязмілася ў бухце Жуан”, „Людаед ідзе на Фантэнблё”, „Яго кесарскае вяліччаства чакаюць заўтра ў заўсёдышы верным Парыжы”.

Ну, ёсць так, як ёсць. На сённяшні дзень Аляксандр Лукашэнка — усё „кароль пустыні”.

Мацей ХАЛАДОУСКІ

Кніга пра Сапегаў

У мінскім „Беларускім кнігазборы” выйшла з друку цікавая і доўгачаканая кніга нарысаў і вершаў „Архіпелаг Сапегаў”. Яе аўтар — Валянцін Дубатоўка, чалавек, які апантана любіць свой край, мову бацькоў і літаратурна-краязнаўчую працу. Сам Валянцін жыве ў Гродне, займаецца бізнесам, але час ад часу наведвае родную вёску Дзярэчын на Зэльвеншчыне — былое гняздо Сапегаў.

Яшчэ сем гадоў назад Валянцін Дубатоўка разам са сваімі сябрамі па бізнесе Віктарам Каладскім і Міхасём Чапрасавым фінансавалі факсімільнае выданне першага зборніка вершаў Ларысы Геніюш „Ад родных ніў”, які быў аддрукаваны ў Слонімскай друкарні. З яго шчырай фундатарскай рукі свет пабачыў гісторычны нарыс Міхася Скоблы „Дзярэчынскі дыярынош”. Не шкадаваў грошай Валянцін Дубатоўка і на іншыя беларускія выданні і справы.

Уперамежку з бізнесам наш зямляк у вольны час сядзе ў сваю легкавушку і ехаў падарожніцаць па Беларусі, шукаючы сляды знамітых Сапегаў, якія пасля сябе пакінулі культавыя збудаванні, цэрквы і касцёлы. Спыняючыся то ў Слоніме, то ў Ружанах, то ў Оршы, то ў Лепелі, то ў Быхаве — Валянцін Дубатоўка не проста любаваўся захаванымі храмамі, але перажываў за тая, якія нядобра зычліўцы і час разрушылі. Адначасова ён грунтоўна апісваў сапегаўскую фундацію ў Беларусі. І што пахвальна, што менавіта Валянцін Дубатоўка зрабіў гэта ўпершыню. Раней падобнай кнігі ў Беларусі не было. Хіба што выключэннем можа быць добры артыкул пра род Сапегаў Анатоля Грыцкевіча ў „Энцыклапедыі гісторыі Беларусі” (Мінск 2001, т. 6, с. 222-228). І, вядома, грунтоўны манографічны нарыс пра Льва Сапегу „У трохсотны ўгодкі

смерці Вялікага Канцлеру Льва Сапегі” выдатнага беларускага гісторыка і палітыка Міколы Шкляёнкі і кніга Івана Саверчанкі „Канцлер Вялікага Княства: Леў Сапега” (Мінск 1992). А вось у Польшчы за апошнія дзесяць гадоў выйшла пра Сапегаў некалькі кніг. Сярод іх вартыя ўвары: J. Skowronek, „Aleksander Sapieha” (Warszawa 1992), E. Sapieha, „Dom Sapieżyński” (Warszawa 1995), A. Rachuba, „Dzieje rodu Sapiehów” (Warszawa 1999) і іншыя.

Сама назва кнігі Валянціна Дубатоўкі „Архіпелаг Сапегаў” адразу заварожвае і інтрыгуе. Слова архіпелаг — азначае групу марскіх астравоў, якія блізка ляжаць адзін каля аднаго. Гэтымі астравамі ў Беларусі былі прадстаўнікі багатага і адукаванага магнацкага рода Сапегаў. Яны ў XIV-XVIII стагоддзях займалі ў Беларусі вышэйшыя дзяржавы, адміністрацыйныя і вайсковыя пасады. Пря Сапегаў у Беларусі трэба выдаваць энцыклапедыю. Пакуль такою міні-энцыклапедыяй з'яўляецца „Архіпелаг Сапегаў”. У прадмове да яе доктар гісторычных науک Алесь Краўцэвіч піша: „Праробленая Дубатоўкам праца грунтуеца на добрым веданні спецыяльнай літаратуры і ўласных архіўных пошуках. Яна, зразумела, не развязвае ўсе пастаўленыя праблемы, не адказвае на ўсе ўзніклія пытанні. Спецыялісты, несумненна, з нечым пагодзяцца, з чымсьці паспрачаюцца, вакол нечага падыскутуюць”. І, спраўды, з аўтарам кнігі пра Сапегаў ёсьць аб чым спрачацца. Краязнавец не ўлічыў некаторых замкаў, храмаў і палаца-парковых комплексаў, якія будавалі і пакінулі нашчадкам Сапегі. Далёка не трэба хадзіць ад сапегаўскага Дзярэчына — заглянем у суседні Слонім. У кнізе прыгадваюцца толькі слонімскія Троіцкая царква і касцёл святога Андрэя, якія будавалі Казімір і Леў

Сапегі. Але, на жаль, няма згадкі пра вялікі мураваны палац, які ўзвёў Леў Сапега, будучы слонімскім старостам. У гэтым палацы са студзеня 1597 г. і аж да 1685 г. праходзілі генеральныя сеймікі Вялікага княства Літоўскага. А ў 1777 г. новы слонімскі староста Міхал Казімір Агінскі пераабсталіваў палац Сапегі пад славутую на ўсю Еўропу „Оперу” — вядомы тэатр Агінскага. Дарэчы, жонкаю Міхала Казіміра Агінскага была ўдова Міхала Антоні Сапегі, Аляксандра. Праз яе і дастаўся ў спадчыну Агінскаму палац ад Сапегаў. Такі факт несумненна быў бы толькі на карысць кнізе і яе чытачам.

Тым не менш, зроблена аўтарам вельмі шмат. І калі чытаеш старонкі кнігі, здзіўляешся, колькі архітэктурных помнікаў пакінулі Сапегі нашчадкам. Толькі ў Ружанах былі пабудаваны палаца-паркавы комплекс, Троіцкі касцёл, касцёл святога Казіміра, Пятра-Паўлаўская царква, у Быхаве — замак і парафіяльны касцёл, у Гальшанах — замак, касцёл Яна Хрысціцеля і кляштар францішканцаў і г.д. Аўтар не толькі сабраў звесткі пра тое, калі, хто, дзе і як будаваў храмы і палацы, але вельмі цікава распавядае пра надзвычайнія выпадкі, здарэнні і падзеі, звязаныя з той ці іншай сапегаўскай мясцовасцю, з нейкай каштоўнай рэччу, чалавечым лёсам. Упершыню з кнігі чытачы даведаюцца аб tym, як Ян Сапега ў Ружанах частаваў карала Рэчы Паспалітай Жыгімonta Старога віном з трохлітровага кубка „Івана”, „вырабленага з горнага крышталю і аздобленага каштоўнымі камяніямі і золатам”. Гэты кубак захоўваўся ў Ружанах, а пасля ў Дзярэчыні да 1830 года, пакуль царскія жандары не ўкрапі яго і не вывезлі ў Пецярбург. Далей аўтар піша: „Першы прэзідэнт Рація Б. Ельцын любіў пацягнуць хмельнага напою з гэтага крадзенага сапегаўскага куфля. Наўрад ці даў „старэйшы брат” прыкладзіцца да куфля першаму беларускаму прэзідэнту. А шкада, бо, прыкладу

шыся па чарзе, да „Івана”, можна было бы нашаптаць на вуха „сябру Барысу” не толькі пра куплю прыроднага газу, а і пра зварот на радзіму знакамітай гісторычнай рэліквіі”.

Сёння ў беларускіх храмах таксама знаходзіцца шмат каштоўнасцяў. Але і яны незадаўжна знікаюць з Беларусі, так, як прапаў нядаўна абрэз Бялыніцкай Божай Маці. Таму аўтар у сваёй кнізе заклікае тэрмінова правесці інвентарызацію помнікаў культуры і мастацтва, якія знаходзяцца ў касцёлах і цэрквях, мячэцях і сінагогах.

У другую частку кнігі „Архіпелаг Сапегаў” Валянцін Дубатоўка ўключае краткія жыццяпісі асноўных фундатараў з роду Сапегаў. І апошні раздел — пээтычны. Ён з'яўляецца своеасаблівым працягам нарысаў пра Сапегаў. Вершы Валянціна Дубатоўкі прысвечаны гісторыі роднай Бацькаўшчыны, яе праблемам і радасцям. Яны таксама напісаліся ад вандровак па родным краі. Паэт шчыра апэў Шчорсы — „цинатлівы прытулак ханіні” і Туганавічы — „кахання памерлага храм”, і Каложу — „анёла ў жывым абліччы”, і Бярозаўскі кляштар, на месцы якога сёня „косяць сенажныя травы”...

Пээтычнае падборка вершаў у кнізе завяршаецца вершам „Янычар”. Сумны верш-заклік, верш-папярэджанне адрасуецца найперш тым, хто жыве на беларускай зямлі:

Азірніцеся, людзі, навокал —
Хто тут здраднік, а хто тут ваяр?
Час ляпіць, як адпушчаны сокал.

Дрэмле ў кожным з нас янычар.

Кніга Валянціна Дубатоўкі „Архіпелаг Сапегаў” выйшла невялікім тыражом — усяго 500 паасобнікаў. Вядома, што для беларускіх чытачоў наклад яе даволі малы. Але ты, каму пашэнціць яе пра чытацца, атрымаюць поўную асалоду і даведаюцца шмат цікавага з гісторыі нашай Айчыны.

Сяргей Чыгрын

Да 120-годдзя нараджэння Якуба Коласа

Колас-настаўнік

...захочаши ведаць, як я настаўнічаў, трапіў у турму, прыгледзіся добра да Лабановіча.

Я. КОЛАС

Каля трыццаці гадоў працаў ён на ніве асветы, вучыў дзяяці і дарослых, ствараў школы і бібліятэкі, праводзіў вялікую асветніцкую работу.

М. ЖЫГОЦКІ

Закончыўшы ў чэрвені 1902 года Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, Міцкевіч наўру разважаў:

.... атрымаю школу, вывучу некалькі соцень чалавек. Сярод іх знойдуцца та кія, што праслепяць столькі ж сама невідушчых вачэй. І мае таварышы, будучыя настаўнікі, не менш зробяць.

Сіла! Ёю ўжо тое-сёе можна падважыць! І пераменіцца ўсё наша жыццё. А што падважваць і мяніць жыццё трэба — мянен пераконвалі вяскове гібенне і нягоды нашай сям'і”.

З такім настроем прыехаў 19-гадовы настаўнік на сваё першае месца працы — у вёску Люсіна Пінскага павета, дзе доўга не затрымаўся (да жніўня 1903 года).

Наступнае месца — вёска Пінкавічы каля Пінска (жнівень 1903 — студзень 1906). Менавіта ў студзені „ў парадку пакарання” быў пераведзены з Пінскага павета ў Верхменскія народнае вучылішча Ігуменскага павета. Мінскому губернатару Курлову стала вядома аб tym, што настаўнік склаў петыцыю сялян вёскі Пінкавічы да памешчыка С. С. Скірмунта. Павятовы спраўнік атрымаў прадпісанне праверыць звесткі аб „узбудженні настаўнікам в. Пінкавічы Міцкевічам сялян та-

го ж сяла супраць памешчыкаў да прад'яўлення імі незаконных патрабаванняў, а пры нездавальненні іх — (да) гвалтоўнага захопу маёmacі”. У выпадку павярдзэння ўказанных звестак спраўніку загадвалася неадкладна арыштаваць настаўніка.

У ліпені 1906 года прымае ўздел у нелегальнім настаўніцкім з'ездзе, які быў выкрыты паліцыяй. Аддаецца пад суд. Зваліянецца з пасады настаўніка.

На працягу двух гадоў знаходзіцца пад наглядам паліцыі.

Зіму 1906-1907 гадоў правёў у старэйшага брата Уладзі, які пасля смерці бацькі (1902 г.) працаў лесніком у Смаляні. Нелегальна адкрывае школу і складае „Другое чытанне для дзяяцей беларусаў”.

У пачатку 1908 года едзе ў Мінскім губерні, дзе ўладкоўваеца ў настаўнікам у вёску Ліпавец Вышне-Рэутчанская воласці Абаянскага павета. Вядзе вялікую асветніцкую работу: адчыняе хату-чытальню, арганізуе бібліятэку, звязаецца з палітасветнымі ўстановамі пры Чырвонай Арміі; прымае ўздел у валасным настаўніцкім сходзе, дзе абираецца членам валаснога савета па народнай асвете. Разам з tym выконвае абавязкі сакратара камуністычнай ячэйкі в. Ліпавец.

Апаніўшы двухгадовую самаадданую працу ў в. Ліпавец, Абаянскі павятовы адздел народнай асветы назначае яго школьнім інструктарам. У лютым 1920 года Колас пераезджае ў Абаянь, дзе працуе да мая 1921 года.

З 15 мая 1921 года Міцкевіч прыступае да работы ў якасці члена навукова-тэрміналагічнай камісіі пры Народным камісарыяце (НК) асветы БССР.

А 1 верасня 1922 года пачынае працаўваць выкладчыкам Беларускага педагогічнага тэхнікума, час ад часу выязджаючы ў Слуцк, дзе на настаўніцкіх курсах чытае лекцыі па граматыцы і методыцы выкладання беларускай мовы.

Напрыканцы верасня 1923 года Колас падае ў прадметную камісію БДУ заяву з просьбай прызначыць яго асістэнтам на

У маі 1912 года, атрымаўшы, нарэшце, пасведчанне аб добронаўзянасці, назначаецца (умоўна) на пасаду настаўніка ў вёску Купяцічы (каля Пінска). Затым быў пераведзены ў Пінск у 3-е прыходскае вучылішча. Займаецца прыватнымі ўрокамі.

Са жніўня 1914 года па студзень 1918 г. — перапынак у працы ў сувязі са службай у войску.

Адразу пасля прыездзу да сям'і ў г. Абаянь Курскай губерні працуе настаўнікам у в. Малыя Крукі (студзень — верасень 1918 г.).

З новага наўчальнага года накіроўваецца настаўнікам у вёску Ліпавец Вышне-Рэутчанская воласці Абаянскага павета. Вядзе вялікую асветніцкую работу: адчыняе хату-чытальню, арганізуе бібліятэку, звязаецца з палітасветнымі ўстановамі пры Чырвонай Арміі; прымае ўздел у валасным настаўніцкім сходзе, дзе абираецца членам валаснога савета па народнай асвете. Разам з tym выконвае абавязкі сакратара камуністычнай ячэйкі в. Ліпавец.

Апаніўшы двухгадовую самаадданую працу ў в. Ліпавец, Абаянскі павятовы адздел народнай асветы назначае яго школьнім інструктарам. У лютым 1920 года Колас пераезджае ў Абаянь, дзе працуе да мая 1921 года.

З 15 мая 1921 года Міцкевіч прыступае да работы ў якасці члена навукова-тэрміналагічнай камісіі пры Народным камісарыяце (НК) асветы БССР.

А 1 верасня 1922 года пачынае працаўваць выкладчыкам Беларускага педагогічнага тэхнікума, час ад часу выязджаючы ў Слуцк, дзе на настаўніцкіх курсах чытае лекцыі па граматыцы і методыцы выкладання беларускай мовы.

Напрыканцы верасня 1923 года Колас падае ў прадметную камісію БДУ заяву з просьбай прызначыць яго асістэнтам на

</div

Зорка

старонка для дзяцей

Першакласнікі з ПШ н-р 4 у Беластоку (апрача крайніх дзяўчынак).

Фота Галіны РАМАШКА

Нарэшце ў школу!

У першы клас ПШ н-р 4 у Беластоку прыйшлі выхаванкі беларускага садка.

Дзеткі пад кіраўніцтвам Аліны Ваўранюк будуць вывучаць беларускую мову. Выхавацелька класа — Іаланта Кузьміцкая.

На здымку стаяць (злева): Настка Стахвюк, Нінка Ваўранюк, Лідка Пякарская, Юлітка Нікалаюк, Матэвуш Куклік, Адась Такаюк, Ігар Карнілюк і Ніка Стахвюк.

Праўда, Настка і Ніка яшчэ дашкольніцы, але ім надта хацелася паставаць з важнымі ПЕРШАКЛАСНИКАМИ. Гэты здамак зрабіла ма-ма дашкольніка Міхася Рамашкі. Дзеткі, бацькі і настаўнікі пабыва-лі на экспурсіі ў Белавежы. На памят-ку пра садок атрымалі граматы і рукзакі. Яны напэўна спатрэбя-ца ў школе. И будуць напамінаць добрае прадшколле.

ЗОРКА

Заставаць аловак у Дзяніса з мінулага года. Такі звычайны, з графітавым стрыжнем. Зусім мала спісана-ны, абструганы, з трошкі абкусанай гумачкай. Добра ім рысавалася, лёг-ка. И лініі, і рыскі, і хвалі... Спачат-ку нават у сыштку першакласнікі не пісалі аўтаручкамі ды самапіскамі, а алоўкамі. Каб раўней выводзіць літаркі. Спрайляўся аловак на вы-датна. И Дзяніс навучыўся пісаць роўна і прыгожа. Цяпер, калі вяр-нуўся з канікул з вёскі, рашыў пераглянуць усе школьнія прылады ды купіць новыя.

Абавязкова трэба, вядома, новыя кніжкі — яны ўжо куплены ў чэрве-ні! И новы пенал, а ў ім — ручкі, лі-нейка, ножнікі, гумка, каляровыя алоўкі, графітавы аловак... Абавяз-кова — новыя!

— Ну, нічога, што ты яшчэ добры, — прыгледзеўся хлопчык да алоўка. — Ва ўсіх будуць новыя. Хопіць, што ранец у мяне мінула-годні. Добры ранец, лёгкі, аб'ёмісты, і кішэні ў ім шмат. Прыгожы. А, можа, і крыху шкада, што не парваўся ён, як у маіх калег...

— Ну, што ты, Дзяніска! — абу-рылася баба Зіна. — Гэта добра пра цябе сведчыць, што не змар-наваў такі прыгожы ранец! За аш-чаджаныя гроши можна купіць табе, скажам, новы спартыўны касцюм.

— I, бабулька, новыя алоўкі. Аба-вязкова. Гэтыя, спісаныя, хай ста-

Вершы Віктара Шведа

Вітанне табе, школа!

Ізноў да нас прыходзіць восень,
Вызвоньвае нам школьны час.
I навучанне начаўся
З авансам у вышэйшы клас.

Вучні па летнім адпачынку,
Ад мора, гор, азёр, лясоў,
У школі адноўленых будынках
За партамі заселі зноў.

I з паставанай дапамогай
Настаўнікі прыходзяць ім.
Прысвоіць трэба ведаў многа
Тым навучэнцам дарагім.

Вучыцца трэба паспяхова,
Не траціць надарэмна дзён,
У гэтым школьнім годзе новым,
Каб нам прынёс ён добры плён.

Міра Лукша

Буслік

Буслы ў вырай паляцелі
з цэлае ваколіцы.
Разам у полі пасядзелі
чешацься сонцам.
Рада ў раду — гаманілі,
як ляцець у моцы,
каб не страціць ані хвілі,
i дніамі, i ноччу.
Хворы буслік танканогі
сам застаўся ў полі.
Чакаць можа дапамогі
У сваёй цяжкай долі.
Просім цябе, буслік, у школу,
Жыві з намі ўзімку.
Сыты будзе і вясёлы
З нашаю падтрымкай!

яць у кубачку, у хаце. Таксама спатрэбяцца.

Купіл ўсё новае ў пенал. Пайшоў Дзяніска ў школу. Спачатку адна-класнікі не маглі нацешыцца адзін адным — вядома, не бачыліся ўсё лета. А пасля сталі азірацца — что як апрануты, што ў каго новае. За-сунуў Дзяніс свой стары ранец пад парту — крыўдна. А ці не крыўдна ранцу... Адчыніў Дзяніс свой пенал, узяў у пальцы аловак. А новы аловак нейкі незваротлівы... Цвёрды, неахвотна лініі выводзіць, быццам бунтуецца. З рукі выслізгваецца. I не літаркі выводзіць, а нейкія кры-вулькі... Мацаваўся з ім Дзяніс, зла-ваўся, і нават пані паскардзіўся:

— Аловак нядобры, дык не ат-рымліваецца ў мяне...

— А вазьмі ты, Дзяніс, іншы.

— Дома астаўся...

Пайшоў пасля заняткаў Дзяніска дадому, і адразу да кубачка:

— Даруй мне, аловачак!

— Ты што там з кубачкам размаў-ляш? — запыталася мама.

— А ёсць у іх пра што пагава-рьць! — усміхнулася баба Зіна. — Старыя сябры — самыя лепшыя!

Міра Лукша

Польска-беларуская крыжаванка № 36

Запоўніце клеткі беларускім словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) дашліце ў „Зорку“ на працягу трох тыдняў. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Wieczór	▼	Żagiel	▼	Przewodnik	▼	Samica pawia	Adres	▼
Rower		Łapa		Socha				
►		▼		▼		▼		
Stado	►							
Ropucha								
►								
Rosa	►							
				Ars	►			

Адказ на крыжаванку н-р 32: Нага, шчыт, пазаўтра, падушка, чат, як, статыка, яр, ікра, бунт. Пажытак, града, зубатка, шаша, шолк, Якуб, гутарка, Ян, транспарт.

Юля і Жэнік ля валуна ў Жукавым Барку.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Нёман.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

На радзіме паэтаў

Беларусь, Стойбцоўскі раён.

Сонечным жнівеньскім днём „Зорка” гасцівала ў Жукавым Барку. Вёска распаложана над Нёманам. Адсюль блізка ў Акінчыцы, Мікалаеўшчыну, Смольню — родныя мясціны Якуба Коласа. Ды не толькі...

Жукаў Барок — радзіма філосафай — Саламона Маймана (1753-1800), Юзэфы Кодзіс (1865-1940). Мясціна натхнення паэта Уладзіслава Сыракомлі (1823-1862), Адама Плуга (1823-1903), Вінцэсія Караганскага (1831-1891).

Па другім баку рэчкі, летам, у вёсцы Крынічнае бывае Янка Брыль. У недалёкіх Жацерыцах бацькаўшчына Янкі Лучыны. Такое згуртаванне талентаў — сусветны феномен.

У гэтым маляўнічым кутку мы сустрэлі юных сяброў. Жэнік і Юля завялі нас над Нёман да старога

млына. Тут стаіць валун з табліцай, на якой інфармацыя пра выдатных людзей. Жэнік — мясцовы хлопец, ён вучань 8 класа беларускай школы ў Аталезі. Юля — мінчанка. У Жукавым Барку яна на канікулах. Яна вучаніца пятага класа. Нашы сябры завялі нас у былы маёнтак Залучча. Калісьці жылі там паэты Уладзіслаў Сыракомля і Вінцэсія Караганскі. Зараз ад маёнтку асталіся падмуркі. Зямля належыць калгасу „Чырвоны партызан”.

Варта пабываць у такіх месцах. Сакрэт творчасці пісьменнікаў мы адшукаем у прыродзе. Тут, сярод лясоў пабачым цудоўную панараму — від на даліну Нёмана. Зразумеем што прыгожы краявід дарыць натхненне і нараджае прыгожых людзей. Варта шанаваць родную прыроду!

ЗОРКА

Панарама з Зарэчча.

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Уладзімір Арлоў, Адкуль наш род

Пётр Першы і Беларусь

Царская помста

За незалежнасць Пётр I жорстка пакараў не толькі полацкіх вуніятаў, але і іхні сабор. Спачатку храм святой Сафіі аддалі салдатам на рабаванне, а потым зрабілі на загад цара вайсковым складам. Там трымалі разныя прыпасы, а часам і коней.

У саборных сутарэннях расейцы захоўвалі порах. Досыць было іскрынкі, каб беларуская святыня ўзляцела ў паветра.

Такая іскра ўспыхнула якраз напярэдадні адыходу з Полацка царскіх войскаў. Вядома, здарылася гэта неўпадкова.

Сафійскі сабор ператварыўся ў куродымныя руіны. Трыццаць гадоў яны стаялі на высокім полацкім замчышчы, выклікаючы ў сэрцах палачанаў і тых, хто плыў па Дзвіне, глыбокі смутак, нагадваючы пра цяжкія раны роднай зямлі.

У сярэдзіне XVIII стагоддзя вуніяты адбудавалі сабор.

Тады ён і набыў добра знаёмае нам сучаснае ablічча.

Саюзнікі ці захопнікі?

Расейскі імператар і ягоныя людзі трымаліся ў Беларусі не як хаўруснікі, а як захопнікі. Ад іх нашаякраіна зазнала гора не меней, чым ад шведаў. Так было не толькі ў Полацку. Гісторычныя дакументы апавядаюць, як паводзіў сябе ў Магілёве сябар і паплечнік цара Аляксандра Меншыкава. Заняўшы горад, ён запатрабаваў ад жыхароў карміць і пайці сваё вялікае войска. Кожны дзень магілёўцы былі

абавязаны дастаўляць „саюзнікам” некалькі бочак віна, мёду і піва, жывога вала, некалькі дзесяткаў бараноў, некалькі вазоў жывой і марожанай рыбы, цэлья чароды гусей і курэй, сто булак і дзвесце калачоў, кадушкі масла і скрыні аліваў, а таксама цукар, разынкі, міндаль, мускатавыя арэхі ды іншыя прысмакі. Горад выконваў усе загады расейцаў, але, замест удзячнасці, быў падпалены.

Выгнаныя з горада жыхары выплакалі апошнія слёзы, бачачы, як ператварающа ў попел іхнія дамы і Божыя храмы. У агнявой віхуры царкоўныя званы самі пачалі званіць. Гэта быў хаўтурны звон па адным з найпрыгажэйшых гарадоў Еўропы.

Царская казакі падпалаў з чатырох бакоў і Віцебск. Горкія ўспаміны засталіся ад „саюзнікаў” таксама ў Менску.

Там расейская кавалерия абысыціла жаночы манастыр Святой Тройцы, ад якога пайшла назва сённяшняга Траецкага прадмесця. Шукаючы золата, зладзеі паламалі ў манастырскім саборы алтар і ўздаралі падлогу. Потым надышла чарга Святадухаўскай царквы на Высокім рynku (там, дзе цяпер плошча Свабоды) ды іншых манастыроў і храмаў.

Менчукі ўзяліся за зброю, і на Нямізе далі рабаўнікам адпор.

За гады Паўночнай вайны беларускі народ страціў 800 тысяч чалавек. Загінуў амаль кожны трэці. Гэта вайна і жорсткі расейскі цар Пётр не прынеслі Беларусі нічога, апрача крыві, пажараў і разбурэнняў.

Конкурс — класікі

Рэдакцыя „Зоркі” адзначае 120 гадавіну з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Мы прапануем нашым чытачам шэраг конкурсаў. Мэта конкурсаў — адкутаўная. Задача чытача — выбраць правільнія адказы. Аўтары правільніх адказаў выйграюць беларускія кніжкі.

1. Якуб Колас нарадзіўся ў:

- а) Варшаве,
- б) Акінчыцах,
- в) Кіеве.

2. Над якой ракой бацькаўшчына Коласа:

- а) Дняпром,
- б) Дзвіной,
- в) Нёманам.

Дзе растуць легендарныя ліпі, якія пасадзілі Янка Купала і Якуб Колас:

- а) у Смалянах,
- б) у Орлі,
- в) у Смаленску.

Адказ на „Конкурс — класікі” ў „Зорцы” н-р 35:

1. Янка Купала напісаў паэму „Ён і яна”.
  2. Тэатр Якуба Коласа знаходзіцца ў Віцебску.
  3. Галоўны герой „Новай зямлі” — Кастусь.
- Кніжку Янкі Купалы „Ён і Яна” выйграў **Марк Лаўрыновіч** з Беластока. Віншуем!

Арганізаторы выстаўкі: (злева) Агнешка Давідзюк, Тамаш, Эмілія і Артур Ціханюк.

Музейная ініцыятыва

Тамаш Ціханюк разам з братам Артурам і сябрамі сабралі на Гайнаўшчыне вясковыя прылады працы і ткацкія вырабы, якімі карысталіся ў мінулым сяляне і арганізавалі выстаўку ў клуні ў Якубове, непадалёк Арэшкава. Спадарожнічаюць ім фатаграфіі. У будучыні намерваюцца арганізаваць пастаянныя экспазіцыі ў іншых будынках у Якубове, якія купіў Артур Ціханюк. Тамаш Ціханюк з шостага класа падставовай школы сабрае старыя манеты, а ў тэхнікуме пачаў цікавіцца іншымі помнікамі мінулага. Зараз ён студэнт пятага курса Аддзялення анімацыі

культуры Варшаўскага ўніверсітэта. Праект выстаўкі падрыхтаваны быў у рамках экзамену па методыцы грамадской анімацыі. Студэнты і гайнаўская моладзь плануюць экспедыцыі па вёсках у пошуках старых прылад працы і саматужных вырабаў.

Побач музэй, якія ўзнікаюць пры гмінных асяродках культуры і двух прыватных музейных будынках у Новым Беразове, будынкі з Якубова могуць стаць чарговай канкурэнтнай ініцыятывой для Беларускага музея ў Гайнаўцы. (ам-3)

Фота Крыстыны Касцевіч

449 гадоў Заблудава!

Нядзеля 25 жніўня надоўга застанецца ў памяці жыхароў Заблудава і аколіц. Год адзначаў 449-годдзе свайго існавання і з гэтай нагоды ўлады Заблудава сарганізавалі супольна са Студыяй літаратуры і мастацтваў Рады ў Беластоку фест.

Мерапрыемства началося а 13 гадзіне сігналам гарніста, потым выступілі „Капэла Сямёна” і мясцовыя гімназісты з парадайна-камічнай праграмай, якая выклікала не толькі смех ды зацікаўленне, але і гонар жыхароў мястэчка.

„Пёрунэрсі” запрапанавалі шанты, а „Прымакі” заварыжылі публіку беларускім і ўкраінскім песнямі. Зрабілі яны гэта ўдала, бо на другі дзень у аўтобусах і магазінах людзі з вялікай радасцю расказвалі аб гэтым выступленні. А большасць публікі прыехала з навакольных вёсак толькі дзеля таго, каб паслуhaць „Прымакоў”.

Неспадзянкай было паяўленне кавалерыйскага эскадрана імя 10 Палка Літоўскіх уланоў з Беластока, які паказаў спосбы валодання халоднай зброяй.

На сцэне выступіла кабарэ „Відэлец” і гасцінна Дзіма Чубак, якія бавілі заблудаўскую публіку, выклікаючы слёзы ад... смеху! Апрача музычных неспадзянек, жыхары Заблудава мелі магчымасць прыняць удзел у розных конкурсах.

Найцікавейшым спаборніцтвам аказаўся выбары наймацнейшага mestachkoўца. Стаў ім Конрад Кужэль, які справіўся з цяжарам 152 кілаграмаў.

Атракцыёнаў у гэтую нядзелью не браліся. Былі феерверкі, можна было паспрабаваць цукровай ваты, цукеркаў ды асабліва смачнага вайсковага гарохавага супу. Самыя стойкія гулялі амаль да 3 гадзін ночы пад музыку гарадскога гурту „Дуо-Бойс”. Паўліна ШАФРАН

Алесь Адамовіч (злева) і Даніэл Гранін — аўтары „Блакаднай кнігі” (1982 г.).

Фільмавы вечар

Канец канікулаў гэта таксама канец літаў і перспектыва нудных вечароў перад тэлевізарам. Так не мусіць быць! Запрашаю ў кінатэатры, там нуда не пагражаете!

„Сума ўсіх жахаў” Філа Алдэна Робінсана спасылаецца на здарэнні з 11 верасня мінулага года. Катастрофа ў Нью-Ёрку выклікала хвалю фільму, якія паказваюць тэрарыстычныя акты. У фільме пабачым неанацысту, якія плануюць правесці тэракты ў час футбольных матчоў, і автінаваціць у іх рускіх. Такім чынам хочаў давесці да ўзброенай канфрантациі Амерыкі з Расіяй, а пры нагодзе — захапіць уладу над светам.

Галоўныя героі: Джэк Раен (у гэтым ролі Бэн Афлек), — агент ЦРУ разам са сваім шэфам (у ролі Морган Фрымен) ствараюцца абараніць свет ад дэструкцыі. Вядома, у амерыканцаў усё ўдаецца — нахват зусім непраудападобнае!

Каб усё не было мілітарызвана, на экране паяўляеца прыгожая жанчына — доктар Мюлер. Варты пабачыць гэты фільм прынамсі дзеля таго, каб набраць надзеі, што ёсць яшчэ на свеце людзі, якія абараняюць нас ад тэрарыстаў і бандытаў.

„Рука Бога” Біла Пакстана гэта гісторыя ў стылі Альфрэда Хічкака — поўная недамовак, напружання, жаху... Малады ўдавец Мэйкс (у ролі пабачым самога режысёра) сам выхоўвае двух сыноў: 9-гадовага Адама (Джэрэмі Сумпітэр) і 12-гадовага Фэнтана (Мэцью Олеры). Аднойчы ён інфармуе сыноў, што атрымаў знак ад Бога — пабачыў анёла, які прызначыў яму місію. Разам з сынамі мае зніштожыць дэманы, якія прымаюць чалавечую постасць. Адам згаджаецца, а Фэнтан думае як ратаваць бацьку, які напэўна захварэ...

Ці гэта ўдасца маладому хлопчу? Якім будзе жыццё гэтай сям'і? Варты даведацца!

На канец прапанова дзесяці. „Мустанг з Дзікай Даўні” — мультказка, якая пераносіць нас на Дзікі Захад, дзе жыццё індзейцаў і белых каўбоў паказана вачыма... каня!

Першапачатковая мустанг жыве на свабодзе, водзіць малы статак, потым трапляе ў палон да белых людзей, а на канец — да індзейцаў. Цудоўная музыка Браена Адамса, гісторыя аб свабодзе, каханні і сяброўстве спадабаецца напэўна не толькі дзесяці, але і іх бацькам.

Паўліна ШАФРАН

Пра добрых пажарнікаў і кепскую солтысіху

25 жніўня ў вёсцы Малінікі, што ў Арлянскай гміне, адбыліся спаборніцтвы пажарнікаў з навакольных вёсак. Уздел у іх прымалі 5 пажарных камандаў: з Малінікі, Орлі, Градалёў, Рыгораўца і гасцінна з Руткі. Мэта спаборніцтваў — праверыць магчымасці пажарнікаў і якасць пажарнага абсталявання. Арганізаторамі мерапрыемства былі войт гміны і павятовая пажарная часць. Сярод гасцей прысутны быў віцэ-консул Рэспублікі Беларусь у Беластоку Ігар Сякрэта.

Узделнікаў і публіку нядзельнай імпрэзы чакала некалькі сюрпрызаў. Не адбыўся беларускі фэст, пра які раней паведаміла перадача „Самі пра сябе”. Прычына ўсім вядомая — пост перед святам Успення. Застаўцаў толькі пытанне, чаму арганізаторы, маючы 2 месяцы канікул, чакалі аж да канца жніўня, тым больш, што пажарнікі да спаборніцтваў рыхтаваліся ўжо ў чэрвені. Другі сюрпрыз чакаў саміх пажарнікаў. На некалькіх хвілін да адкрыцця мерапрыемства ім трэба было ехаць тушыць пажар, які ўспыхнуў у Орлі. На шчасце, хутка ўдалося патушыць агонь і гэтым паказалі яны сваю добрую падрыхтоўку.

Самай лепшай камандай у нядзелью аказаліся чэмпіёны Бельскага павета — пажарнікі з Руткі, якія атрымалі кубак войта. Далей была Орля, Рыгораўцы, Малінікі і, як апошнія, Градалі. Усе ўздельнікі (апрача апошніх) атрымалі дыпломы і ўзнагароды.

Як сказаў войт Ян Добаш, такія спаборніцтвы вельмі патрэбныя, таму што не толькі паказваюць падрыхтоўку пажарнікаў, але і мабілізуяць іх да яшчэ большай працы. Зараз вядуцца перамовы з беларускім бокам аб супольнай арганізацыі спаборніцтваў у Беларусі.

На 25 жніўня планавалася таксама адкрыццё помніка ў гонар загінуўшага пажарніка, які даўным-даўно адаў жыццё, абараняючы вёску ад пажару. Да гэтага, аднак, не дайшло, дзякуючы энергічнай солтысісце Ніне Іванюк, якая, даведаўшыся пра ініцыятыву малініцкай моладзі аб пабудове помніка, паслала многа пісем у вышэйшыя інстанцыі са скаргамі. Яна даказвала, што помнік стаіць незаконна, бо на яго пабудову маладыя пажарнікі не мелі дазволу. Маладыя людзі гавораць, што гэта толькі таму, каб зрабіць ім на злосць. „Так ёсць заўсёды. Мы — „так”, яна — „не” і наадварот”, — гавораць яны. Не памаглі просьбы, пані солтысіхія не памяняла сваёй пазіцыі і цяпер побач вясковага клуба стаіць вялікі камень без надпісу. Відавочна солтысіхія Ніна Іванюк пераймае метады кіравання ад былога ваяводзіхі Крыстыны Лукашук, якая ў такі ж спосаб паступала з сем'ямі загінуўшых вакзакоў. Маладыя пажарнікі не здаюцца. Гавораць, што зробіць усё, каб пабудаваць помнік загінуўшаму пажарніку.

Іаанна ЯКУБОВІЧ

,Браму скарбаў сваіх адчыняю...

Я іншаслівы ў той меры, у якой не сорамна быць іншаслівым у наш час...

А. АДАМОВІЧ

3 жніўня споўнілася 67 гадоў знакамітаму пісьменніку і вучонаму Алею Адамовічу, хадзя пашпартнікі даныя сведчаньці, што нарадзіўся ён 3 верасня 1927 года.

У гэты дзень, як заўсёды, у вёску Глуша, што на Баброўшчыне, прыехалі сяменікі, завіталі суседзі, каб ушанаваць памяць выдатнага сына Беларусі, сумленага і шчырага чалавека.

„Вайна пад стрэхамі”, „Сыны ідуць у бой”, „Хатынскія аповесці”, „Карнікі”, „Блакадная книга” (разам з Д. Гранінам), „Я з вогненнай вёскі” (разам з Я. Брылем і У. Калеснікам), фільм „Ідзі і глядзі”, шматлікія публіцыстычныя і крытычныя

артыкулы, эсэ, замалёўкі, „Vixi” („Прожыто”) — апошняя кніга, выданнем яе займаўся дачка Наталля, якой давераны справы бацькі.

Памёр пісьменнік у Маскве. Пахаваны ў Глушы, якую наведаў за некалькі дзён да смерці.

— Вось тут, Марыя (ジョンカの兄弟), пасадзі язмін, і тут... Тут маё месца.

На магіле — валун, на якім высечаны крыж. Побач пахаваны брат пісьменніка.

Вера Сямёнаўна, жонка Аляксандра Міхайлавіча Адамовіча, шмат разоў праслухаўшы ўсе 8 аўдыёкасет яго размоў з Васілём Быковым, зрабіла цікавыя адкрыцці, абы якіх расказаў на сваіх стронках часопіс „Полымія”.

Тамара ЛАЎРЭНЧУК

Ватапедскі манастыр (від ад пячоры працадобнага Антонія).

Увядзенскі сабор Хіландарскага манастыра.

На святым паўвостраве Афон (10)

Праваслаўе або смерць

Па дарозе ў сербскі Хіландарскі манастыр змеі на нас не напалі. Сустрэлі мы толькі невялікую змяю, якая перапаўзла сцяжынку і хутка скавалася ў кустах. Самым цяжкім быў апошні этап дарогі з-за вузкасці сцяжынкі. Трэба было згінацца, каб праціці паміж кустамі, якія абвісалі над дарожкай. Перад манастырскай брамай прывітаў нас сербскі манах Васілій і павёў нас у начлежныя пакоі, расказваючы пра гісторыю манастыра.

Хіландарскі манастыр заснаваны быў у XII ст. сербскімі царамі Рацко і Сцяпанам I (башткам першага), якія пасля паступілі ў манастыр і пад імёнамі Савы і Сімяона папоўнілі лік святых. Манастыр развіваўся да XVII ст. Пазней зменшылася колькасць сербскіх манахаў. Іх месца займалі балгары. У 1722 і 1891 гадах манастыр пацярпей ад пажараў. Толькі ў канцы XIX ст. сербы зноў сталі паступаць у Хіландарскі манастыр і вернуты быў яго сербскім харектар. У пачатку XIV ст. пабудаваны быў Увядзенскі сабор, у якім адбываюцца галоўныя багаслужэнні. Манастыр часта наведваюць сербскія паломнікі.

На вячэрняе багаслужэнне прыйшло многа паломнікаў і толькі некаторыя моглі пакарыстацца стасідламі. Астатнія маліліся стоячы. Багаслужэнні правіліся на царкоўнаславянскай мове і былі нам зразумельны. Прыкладаліся мы да іконы Божай Маці „Троеручыцы”, звязанай са св. Іаанам Дамаскіным, які жыў у VIII ст. За абарону ікону яму адсеклі руку. Пасля малітваў перад іконай Божай Маці рука цудоўна яму прырасла. У падзяцы Багародзіцы за дапамогу св. Іаан выканай сярабраную выяву руکі і прымацаваў яе да іконы. З гэтага часу ікона называецца „Троеручыца”. У Сербію ікону прывёз св. Сава, а адтуль на асле яна была перавезена ў Хіландарскі манастыр і памешчана ў алтары саборнай царквы. Калі пасля смерці настаяцеля манастыра манахі не моглі выбраць новага, ікона перамясцілася з алтара на ігуменскае месца. Божая Маці аб'явілася манаху і сказала, што сама будзе кіраваць манастыром як ігумення. З таго часу ікона „Троеручыца” знаходзіцца на ігуменскім месцы і манахі падыходзяць да яе за блаславеннем. У манастыры выбіраюць толь-

кі ігуменскага намесніка, які кіруе манастырскім жыццём.

Спакалі мы мужчыну, які аздаровіўся перад іконай „Троеручыцы”. У саборы сербскага манастыра знаходзіцца іншыя іконы Багародзіцы, часціцы Крыжа Гасподняга і Яго цярновага вянца, частка нагі св. велікамучаніка Пантелеймона, часціцы астанкаў святых велікамучаніц Варвары, Кацярыны і іншых.

У грэчаскім Эсфігменаўскім манастыры перад мурамі працавалі манахі, але манастырская брама была закрыта. Калі адчынілі яе, мы пайшлі ў прыёмны пакой на пачастунак. Праланавалі нам астацца на некалькі тýдняў, але мы праз два дні планавалі пакінуць Афон. Манахі, які прымаў паломнікаў, спытаў пра наша веравызнанне. У Эсфігменаўскім манастыры звяртаюць асаблівую ўвагу на захаванне чысціні веравызнання, а на манастырскіх мурох красуецца надпіс „Праваслаўе або смерць”. Манахі супраццўляюцца усялякаму адхіду ад пастанаўлення Усяленскіх сабораў, прынятых да раздзелу Царквы на Усходнюю і Заходнюю. Не падтрымліваюць экуменічнай дзейнасці Канстанцінопальскага патрыярха Варфаламея, якому падпрадкаваны афонскія манастыры, і ў час багаслужэння не ўспамінаюць яго.

Эсфігменаўскі манастыр заснаваны быў у X ст. Многа разоў знішчалі яго

піраты, а пасля туркі. У 1533 і 1634 гг. манастыр цалкам быў разбураны. Апрача Узнясенскай саборнай царквы да манастыра належыць 13 капліц, якія знаходзіцца на манастырскай тэрыторыі ды ў іншых месцах Афона. Сярод святасцяў манастыра можна вылучыць часціцы Крыжа Гасподняга і астанкаў св. Грыгорыя Паламы.

Рашыліся мы падняцца ўверх і зайдзіці ў пячору, у якой маліўся працадобны Антоній Кіеўскі, які, вярнуўшыся на Русь, заснаваў Кіева-Печэрскі манастыр. Умовы, у якіх маліўся працадобны Антоній (невялікая пячора, а побач яе жылая келля) быў суворым і патрабавалі ад яго вялікай адвагі і ахвярнасці. Суровымі з'яўляюцца таксама правілы жыцця ў сёняшнім Эсфігменаўскім манастыры. Калі пасля вячэрняга багаслужэння і вячэры прыслелі мы на адпачынак, манах звярнуў нам увагу, што павінны мы ісці ў свой пакой. Пасля вячэрніх багаслужэнняў жыхары манастыра павінны маліцца ў сваіх келлях.

На наступны дзень не рашыліся мы ісці пяшком у далёкі Ватапедскі манастыр. Пачакалі судна і паплылі непадалёк ад берага. У час дарогі любаваліся мы прыгожымі краявідамі. Над невысокімі скламі расла паўднёвая расліннасць.

(заканчэнне будзе)

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Святыня пад адкрытым небам

На адным з насаджаных хвайнікам узгоркаў, вакол якіх раскінулася Калёнія Грабяні, што ў Навадворскай гміне, красуецца вялікі дзеравяны ўсходні крыж. На ім высечаны надпіс: „Кресть сей поставлен всемъ братствомъ на взысканія погибшихъ въ 1935 г.” Калі ўжо грабянёўскія людзі пасля вяртання з бежанства перайшлі на калёніі і разыліся, задумалі паставіць крыж. Іхню царкву ў Новы Двары раскідалі і яны, мабыць, рашылі паставіць свой храм пад адкрытым небам. Бацюшка Уладзімір Беламызы, шматгадовы настаяцель у Косне і Нараўцы, які родам з Калёніі Грабяні, расказвае:

— Мой тата ў першую сусветную вайну ваяваў на нямецкім фронце. Там ён быў ранены ў грудзі. Куля засела, бадай, пад лапаткай, аднак урачы сказали, што неабязважкова яе вымаць, бо яна не павінна перашкаджаць. І з гэтай куляй мой бацька жыў доўгія гады.

Разам з куляй у целе, астаўся ў Сцяпана Беламызага і след у душы. Ён адчуваў велізарную ўдзячнасць Богу за захаванне яго пры жыцці. Ён шчыра маніўся і прыхаджане абраў яго царкоўным старастам. Калі сталі рабіць той

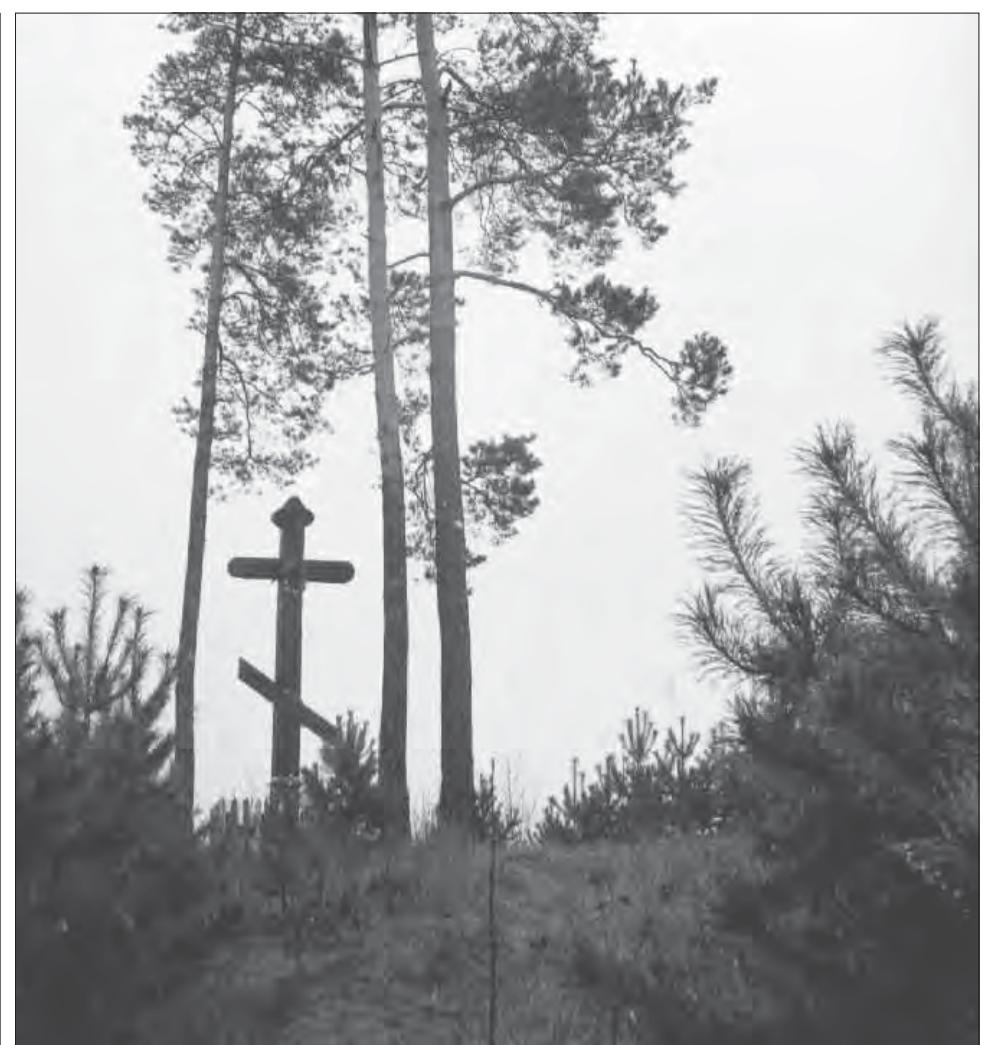
крыж, яму даручылі кіраванне гэтай работай. Дрэва на крыж заготовілі жыхары Сынкоўцаў. Крыж калісь быў вельмі высокі, недзе каля дваццаці метраў, быў абліоджаны...

Калі насталі саветы, яны побач узгорка з крыжкам наладзілі палігон. Аднойчы салдаты разабралі агароджу крыжа пад вогнішча, а адзін з іх расстраляў ікону Багародзіцы, якая была на крыжы. Сцяпан Беламызы пайшоў скардзіца камандзіру...

У той час заступніцтва за рэлігійнымі справамі магло закончыцца на белых мядведзях. Невядома, якая была тады размова скаржніка з савецкім падпалкоўнікам. Мо Сцяпан Беламызы нагадаў камандзіру, што яго салдаты робяць тое ж, што раней белапалякі... Падпалкоўнік адправіў правініўшыхся ваякаў у штрафны батальён.

Крыж за свае гады падгніваў і яго трэба было штораз глыбей укопваць, аднак яшчэ і цяпер імпансуе сваім выглядам. У сёняшні час каля яго святар з Новага Двара адпраўляе малебен на Ушэсце; тады ў Грабяніх вясковае свята.

Аляксандр ВЯРБІЦКІ
Фота аўтара

Бітва пад Воршай 1514 года

Ва Усходній Еўропе на мяжы XV-XVI стагоддзя да вырашальнай фазы наблізілася барацьба за спадчыну Кіеўскай Русі паміж двумя магутнымі цэнтрамі. Адзін з іх — Вялікае княства Літоўскае і Рускае (Літоўская Русь) паступова слабела. Літоўская дзяржава, якая ў свой час захапіла спустошаныя мангола-татарскім нашэсцем украінскія і беларускія землі, заключыла унію з Польшчай, і апошняя пачала дамінаваць у гэтым дзяржаўным аўяднанні. У выніку — пераход у каталіцтва пануючай дынастыі, дыскрымінацыя праваслаўных, абвастранне міжнацыянальных канфліктаў. І хоць тая дзяржава ўсё больш становілася мачыха для ўкраінцаў, а пэўнау мерара і для беларусаў, яна была тады ўсё ж нашмат бліжэйшай і раднейшай, чым варварская Масковія (менавіта „Масковій”, а не „Руссю” называлі яе заходнегуральскія географы і гісторыкі).

Маскоўская дзяржава, якая пазбавілася залатаардынскага ярма ў 1480 годзе, хутка ўзмацнялася. У часы вялікага князя маскоўскага Івана III яна не толькі „сабрала” ўсе вялікакняскія землі, але і перайшла да імперскай, захопніцкай палітыкі. Скарыстаўшы паслабленне Вялікага княства Літоўскага і Рускага, Москва выйграва некалькі войнай напрыканцы XV і на пачатку XVI стагоддзя, акупавала ўкраінскую Севершчыну. Маскоўскім перамогам спрыялі магутныя ўдары па Украіне з поўдня турэцка-татарскіх агрэсараў. Нащадак Івана III, вялікі князь маскоўскі Васіль III, натхнёны поспехамі бацькі, прагнушы замацаваць Масковію на Захадзе... Вайна, якая распачалася ў 1501 годзе і двойчы перапынялася, выбухнула з новай сілай. Пад час кампаніі 1514 года Васіль III захапіў беларускі Смаленск і паслаў сваё вялікае войска пад Воршу — важны стратэгічны пункт на скрыжаванні гандлёвых шляхоў паміж Кіевам, Мінскам, Вільнем і Москвой. Імкнучыся авалодаць Воршай, маскоўскае войска адначасова хапела ўзяць рэванш за паразу тут ад ваяроў Вялікага княства Літоўскага і Рускага ў 1508 годзе. Здавалася, нішто не магло стрымаць маскавітаў, аднак раптоўны марш „ліцьвіноў” (так у кропіцах тады называлі не толькі этнічных літоўцаў, але і беларусаў, і ўкраінцаў) з Вільні пад Воршу змусіў нападнікаў адступіць на левы бераг Дняпра...

Войска Вялікага княства Літоўскага і Рускага было змешаным. Яно наліч-

валі 35 тысяч чалавек, амаль палова з якіх належала да кароннага, тобок да Кароны Польскай. Апрача этнічных палікаў, у каронным было шмат украінцаў (галічанаў, валыніаў, холмцаў і падольцаў). Можа, кропіху менш складалі „ліцьвіны” (этнічныя літоўцы, беларусы, украінцы з Палесся, Кіеўшчыны, Севершчыны). Было таксама троху літоўскіх татараў і наёмнай сербскай конніцы. У войску досьць пратарціянальна былі прадстаўлены пяхота, кавалерыя (цяжкая і лёгкая), артылерыя.

Агульнае кірауніцтва войскам здзяйсняў князь Канстанцін I Астрожскі (1460-1530). Прадстаўнік старажытнага праваслаўнага ўкраінскага роду з Валыні (яго родавое гніздо — славуты Астрог), фундатар Праваслаўнай царквы і ўкраінскай культуры праславіўся найперш як палкаводзе і адміністратар. Сучаснікі абламёўвали яго чалавекам невысокага росту і някідкай паставы, сціплага і непераборлівага. Смуглівы абліччам, цёмныя праніклівыя очы, доўгія чорныя валасы, доўгія вусы і пышная барада... Непрыкметны з першага погляду чалавек, князь Канстанцін на полі бою пераўясабляўся і на гадваў ільва. Гэта ўлавіў таленавіты мастак, паказаўшы князя падчас бітвы так, што валоссе на ягонай галаве, вусы і барада нагадваюць ільвіную грыву. Неверагодна адважны, ён не страчваў развагі ў самыя гарачыя моманты і ўдала кіраваў войскам. Даўкі невыпадкова князь быў улюблёнцам караля Польска-Літоўскай дзяржавы Зыгмунта I Старога, які абысыпаў яго пашанотамі і тытуламі: князь меў пасады старосты браслаўскага, луцкага, звянігародскага і вінніцкага, маршала валынскага, кашталяна віленскага, ваяводы троцкага, у рэшце рэшт вялікага гетмана літоўскага! Менавіта князь Астрожскі граміў ардынцаў на Валыні цягам 1486-1490 гадоў, паспяхова бараніў ад іх Роўна ў 1496 годзе, перамог нападнікаў пад Вішняўцом (1512), Сокалем (1519), Вільшаніцаю на Кіеўшчыне (1524). Разам з будучымі каралямі Аляксандрам і Янам Ольбрахтамі здзейсніў паход пад Ачакаў і ў ліпені 1497 г. разграміў крымскага хана, паланіўшы ягонага камандуючага — Менглі-Гірэя. Лупічы маскавітаў на Севершчыне, ён зазнаў паразу ад пераважаючых сіл супраціўніка ў 1500 годзе (каля Ведрашы) і трапіў у палон. Пра-

ніцы, князь прыняў прапанову перайскі на службу да маскалёў, але пры першай жа нагодзе ўцёк на Бацькаўшчыну (праз сем гадоў) і зноў узнічалі „ліцьвіноў”. 13 жніўня 1508 года ў бітве пад Воршай ён здабыў уражлівы рэванш за Ведрышавскую паразу, а ў 1513 годзе зноў разбіў тут магутны маскоўскі загон. І вось доля прывяла яго пад аршанскае сцены супраць тых самых ворагаў! Супольнікамі Канстанціна I у той выправе быў літоўскі князь Юрый Радзівіл — „Геркулес” і палякі Януш Свярчоўскі і Войцех Сямпалінскі...

Маскоўцы ўмацаваліся на левым беразе Дняпра і хацелі, як тады казалі, „даць поле” для бітвы. Іхняе войска складалася амаль цалкам з конніцы, і колькасна „ліцьвіноў” пераважала. Асобныя кропінцы называюць нават лічбу 80 тысяч, але гэта — яўна перебольшанне. Галоўнамандуючым быў князь Іван Андрэевіч Чаляднін, яго памочнікам — князь Міхail Булгакаў-Голіца, ваяводы Грыгорый Фёдаравіч Даўыдаў і Іван Цёмка-Растоўскі.

Знаходзячыся ў пройгрышнай пазіцыі, князь Астрожскі адважыўся на рагушчу і хуткую акцыю, якая рэзка змяніла становішча.

З’імітаваўшы падрыхтоўку фарсіраваць Дняпро ў адным месцы, ён, карыстаючыся tym, што берагі былі пакрыты густым лесам, перакінуў войска ў іншае. Там, ноччу 8 верасня 1514 года, збудавалі драўляны мост на бочках, якім і пераправіліся артылерыя з пяхотай, пасля чаго мост не вытрымаў цяжару. Аднак, ведаючы родныя дніпроўскія берагі, украінцы і беларусы павялі конніцу ў брод. Дняпро фарсіравалі і пры гэтым загінуў толькі адзін ваяр.

Ранкам 8 верасня перад ашаломленымі маскавітамі пайсталі ўсё войска іхніх супраціўнікаў (украінска-беларуска-літоўска-польскае). Свае найлепшыя сілы разам з артылерыяй князь паставіў у цэнтры, а на флангі — лёгкую конніцу ды горш узброеную пяхоту. Ззаду правага крыла ён наладзіў засаду, куды накіраваў частку артылерыі і пяхоты. Выдатным размяшчэннем войска ў так званым „старапольскім” шыхце, удала выкарыстаўшы рэльеф мясцовасці, князь Астрожскі ўзмоцніў сваю перавагу. А маскоўскае кірауніцтва не праівіла ініцыятывы — паставіла сваіх вояў па завядзёнцы ў выглядзе ромба: перадавы атрад, палкі правай і левай рукі, у цэнтры — „вялікі” полк, а ззаду — тылавая варта. Зыхдзячы з колькаснай перавагі, Чаляднін празмерна расцягнуў палкі.

Не чакаючы, пакуль маскоўцы пачніцу планамерны наступ, каб скінуць войска Астрожскага ў Дняпро, ён сам распачаў ваенную дзею і гэтым здабыў яшчэ адзін козыр, ужо трэці ў гэтай бітве. Пад полуздень Сампалінскі кінуў у бой сваіх лёгкіх вершнікаў супраць маскоўскага палка правай рукі, не давуючы яму магчымасці акружыць „ліцьвіноў”. Маскавіты аднак выстаялі і самі перайшлі ў наступ, але наскочылі на другую лінію абароны (пяхота і артылерыя), якая спыніла ворага. І тады левава крыло армады князя Астрожскага перайшло ў контранаступ. Тут актыўна секліся палікі разам з украінцамі (адных валыніаў налічвалася 1-1,5 тысячи). Нібы марскія хвалі, тройчы падымаліся ў наступі воіны левага крыла і ўрэшце змусілі ворага адступіць. Тым часам разгарэлася бітва і на левым фланзе, дзе стаялі пераважна „ліцьвіны”. Сам Астрожскі павёў у бой літоў-

цаў, украінцаў і беларусаў супраць левага маскоўскага палка і пацясніў яго. Тады Чаляднін кінуў падмацаванне. Адчуўшы, што настасе крытычны момант, Астрожскі ўжыў вайсковую хіtrapасць. Умоўным сігналам ён даў знак імітаваць адступленне. Маскоўская конніца пагналася за „ўцекачамі” пра-гнучы скінуць іх у Дняпро. Але „ўцекачы” навялі маскоўцаў на сваю засаду. З прыбрэжных заразілі грымнула артылерыя, а „ўцекачы” развярнуліся на 180 градусаў і разам з воямі, што сядзелі ў засадзе, рынуліся на ворага, збітага з панталыку такім хітрыкамі. Раней ад першага ж залпу загінуў ваявода Іван Раствоцкі. Маскоўская вершнікі ў паніцы далі дзёру. За імі пагналася ўслед аўяднанае войска на чале з князем Астрожскім. У запале пагоні яно змяло і вялікі полк маскавітаў, які ўдалося загнаць на багністы бераг рэчкі Крапіўной і там амаль цалкам знішчыць. Адначасова другі эшалон войска на чале з Свярчоўскім удараў па іншых маскоўскіх палках. Гэта прывяло да татальнага разгрому. Пагоня за маскоўскімі войскам спынілася толькі апоўначы. Наўкола на восем міль палі былі ўсланы трупамі. Палегла на полі бою ці ўтапілася ў Дняпры і Крапіўной звыш 30 тысяч маскоўскай раці. Іх потым пахавалі; тыя магілы мясцовыя жыхары паказвалі зацікаўленым яшчэ ў XIX стагоддзі. У палон трапіў Чаляднін разам з восьмю ваяводамі, а таксама 37 радавітых баяраў, 2 тысячы двара-наў, здабыта багата трафеяў, у тым ліку ўсе маскоўскія штандары... У войску Астрожскага згінула 4 тысячи ваяроў. А ў выніку перамогі над ворагам былі вызвалены вялікія абшары і расчышчаны шлях на Смаленск...

Вестка пра перамогу пад Воршай абліцела ўсю Еўропу. Былі нават выдадзены пра гэта чатыры брашуры лацінёю і німецкаю мовай, у якіх кароль Зыгмунт I і нунций Пізо распавядалі пра бітву папу Леону X. Пра ту бітву пісалі ўкраінскія, беларускія, літоўскія і, асабліва, польскія хронікі, найперш Б. Вапоўскага, М. Бельскага, М. Стрыйкоўскага, Ю. Дэцыя. Яны параўнёўвалі бітву пад Воршай з перамогай рымскага палкаводца Сцыпіёна Афрыканскага над славутым Ганібалам пры Заме (202 год да новай эры), называлі князя Канстанціна Сцыпіёнам Рускім — мяркую, тлумачыць не трэба, што назва „рускі” („русінскі”) не адпавядала сучаснай „расійскі”.

Сам князь, шчодра адораны каралём, пабудаваў на гонар перамогі дзве пра-васлаўнія царквы ў Вільні (Свята-Троіцкую і Свята-Мікольскую). Яшчэ адну бліскучую памятку пра гэту юлесавызначальную падзею ўяўляе сабой карціна „Бітва пад Воршай”, намалёваная яе ўдзельнікам, вучнем славутага мастака Лукаса Кранаха Старшага. Цікава, што на адным палатні ён адлюстраваў розныя моманты бітвы, і таму князь Астрожскі намалёўвалі там аж тройчы. Гэта карціна з'яўляецца ці не найвыдатнім баталістичным палатном эпохі Адраджэння і да сёння цешыць вока гледачоў у Нацыянальным музеі Польшчы ў Варшаве. Бітва пад Воршай 1514 года з'яўляецца найслаўнейшай у гісторыі беларускага, украінскага, літоўскага і польскага народаў. Яна натхніла паняволенія націў на барацьбу з маскоўскімі каланізаторамі і таму апошняя так зацята знішчаючы памяць пра яе. Гэта бітва ёсць яскравым прыкладам таго, што супольнымі намаганнямі народаў, якія змагаюцца за сваю свабоду і незалежнасць, можна падолець любога агрэсара.

а. Юрый Мыцык
Пераклад з украінскай Яўгена Лецкі

Мала сродкаў на дапамогу

У Чыжоўскай гміне на фінансавую дапамогу чакае шмат людзей, але не ўсім хапае грошай. Сацыяльная дапамога выдзяляеца са сродкаў, якія Гмінны асяродак грамадской дапамогі ў Чыжах атрымлівае з дзяржайнага і гміннага бюджетаў.

У 2001 годзе ў Чыжоўскай гміне сацыяльная дапамога патрапіла да 220 сем'яў. На фінансавую ўспамогу і апеку выдаткованых было звыш 160 тысяч злотых. Сярод асоб, якія патрабавалі апекі, найбольш было калекіх людзей (41), беспрацоўных (27), пасля доўгай хваробы (26) і алкаголікаў (16).

У гэтым годзе на сацыяльную дапамогу выдзелена каля 120 тысяч злотых. Гэтых сродкаў хопіць на 70-75% запланаваных выдаткаў Гміннага асяродка сацыяльной дапамогі. Улады асяродка намагаюцца павялічыць датацыю на яго дзейнасць.

Адной з асноўных формаў дапамогі з'яўляюцца рэнты. Атрымлівалі іх калекі асобы, тыя, хто доўга лячыўся і людзі, якія знаходзяліся ў цяжкіх фінансавых

умовах. Бацькі атрымлівалі рэнты на выхаванне сваіх дзяцей.

— Перад прызначэннем рэнты ідзем і сустракаемся з асобамі, якія патрабуюць дапамогі. Пасля размоў з імі рашаем аб прыдзяленні фінансавых сродкаў або аб арганізацыйнай апекі. Часам ходзім па розных установах і афармляем справы людзей, якія патрабуюць апекі, — кажа Яўгенія Кандрацюк з Гміннага асяродка сацыяльной дапамогі ў Чыжах. — Праца цяжкая, бо трэба працаўца з рознымі людзьмі, а не ўсім дагодзіш. Трэба наведваць сем'і, у якіх псіхічна хворыя і тых, што нядайна вярнуліся з турмы.

Зараў у Чыжоўскай гміне 12 асобамі апякуща людзі, якія атрымліваюць за гэта сродкі з асяродка дапамогі. Яны прыносяць старым і хворым людзям дровы, купляюць харчы і дапамагаюць у штодзённых работах. Некаторых людзей, якія патрабуюць пастаяннай апекі, працаўнікі асяродка дапамогі накіроўваюць у Дамы сацыяльной апекі.

Аляксей МАРОЗ

Найпрыгажэйшыя сялянскія сядзібы

Сёлета войт Нараўчанскай гміны аб'явіў конкурс на „Найпрыгажэйшую сялянскую сядзібу”. Мэтай яго было павышэнне эстэтыкі сялянскіх дамоў і каляхатніх агародчыкаў, а таксама падворкаў ды агародных участкаў. Меў ён таксама звярнүць увагу на вырошчванне малавядомай агародніны ды пасадку розных дэкарэтальных дрэўцаў.

Першае месца заняла Крыстына Грэсюк з Новага Ляўкова, а другое раўна-праўнае — Любка Леанеўская з Міклашэва і Вольга Адамаюк з Ахрымоў. Конкурсная камісія (Вацлава Суліма — старшина, Рыгор Ставіцкі і Ядвіга Карпюк — члены) прызнала таксама трэцяе раўнапраў-

нае месца Крыстыне Скепка з Новага Ляўкова і Віктару Андрасюку з Ахрымоў ды адно вылуччэнне — Анне Аліхвер з Семяноўкі. Да конкурсу прыступіла дзесяць гаспадароў, дзесяць сялянскіх сядзіб.

Узнагароджаныя сяляне найбольш паклапаціліся пра эстэтыку і парадак на сваіх сядзібах. У іх усё належна дагледжана і... упрыгожана. Тут прыгожыя дамы, ганачкі і альтанкі, многа кветак і розных дэкарэтальных раслін. Ёсьць г.зв. вадзяныя вочкі з аерам ды чучалы буслоў, качак, жабак і г.д. А яшчэ шмат вынаходлівых лавачак, дашкоў, камінкоў, месцаў на каstry ды грылі.

Прыемна на гэтых падворках! (я)

чына сяброўка разрэзала вяндліну і мяса на роўныя часткі і падзялілася з маёй дачкой.

Даражэнкі Астроне, даслоўна праз пару дзён мы атрымалі дзве трагічныя весткі: памерла мая далёкая сваячка і сябра маёй дачкі, зусім малады чалавек, які працаў разам з ёю і той каляжанкай, якая падзялілася з ёй мясам. Як ты думаеш, ці нашы сны мелі нейкую сувязь з гэтымі фактамі? Ці прадказалі смерць кагосьці блізкага?

АНЕЛЯ

Анеля! Сны з мясам маглі прадвяшчаць нешта добрае, калі б вам прыснілася варанае мясо, незалежна ад таго, ці вы бы яго толькі бачылі, ці елі. Адным словам, дабрабыт, добры зыход спраў.

На жаль, і ў тваім сне мяса было сырое. А гэта так і знай, прадвяшчае хваробу і смутак, жаль. Да паўненя карціну твой брыдкі сваяк, які ў сапраўднасці прыгожы. Дык ты ўжо бачыш сама, што добра расшыфравала гэтыя сны. Несумненна, тыя скончы не былі падзеяй вясёлай.

АСТРОН

Бяры што прывязуць

У час рыначнай эканомікі, калі не вытрымалі ГСаўскія крамы і сталі ўпадаць, людзі на вёсках бедавалі, як будучы жыць без крамаў. І вось неўзабаве пачалі вырастаць, быццам грыбы пасля дажджу, прыватныя аўязныя аўтакрамы. І людзі сталі прывыкаць да таго, што калі прыедзе ў вёску машына ды затрубіць, ведай чалавечча, што прыехала аўтакрама і трэба выйсці і купіць сабе неабходны тавар. Потым сталі прывядзяць у вёску крамы ў вызначаныя дні ды гадзіны і добра стала людзям, але каб не тая цэны. У аўязных крамах тавар намнога даражэйшы, чым у гарадскіх прадуктовых крамах і да таго слабы выбар. Калі трапіцца сумленны прадавец, дык пайнфармуе, што няма свежага хлеба, а чэрствы прадасць па ніжэйшай цэні. Такім сумленным прадаўцом з'яўляецца спадар Мірэк з Заблудава, які прывядзяе ў вёску Бялкі ў панядзелак і пятніцу. Уласнік Нарваўскай пікарні часта прывозіць чэрствы або адсвежаны хлеб, але прадавец бяра за яго, як за свежы. Толькі адзін раз быў перацэнены хлеб, менавіта 24 ліпеня г.г., але хлеб аказаўся такі цвёрды, што цяжка было ў яго ўбіць зубы.

Другая справа — гэта газіраваныя напоі. На этикетце напісаны, што прадукт зроблены для „Бядронкі” і ў крамах „Бядронкі” каштуе ён у сярэднім 0,80 зл. за 1,5-літровую бутэльку. Калі гэты самы тавар трапіцца на вёску, дык тут у сярэднім каштуе ён 1,80 зл. Мясныя вырабы таксама намнога даражэйшы, чым у гарадскіх крамах і, на жаль, няма вялікага выбару. То што прывязуць аўтакрамы, сяляне вымушаны купіць, бо ж галоднымі не будуть сядзець. Вось з-за таго некаторыя несумленныя прадаўцы нажываюцца на бедных пенсіянерах.

Мікалай ЛУКЯНЮК

Буяны гарбуз

У агародчыку Анны Васькевіч са Стрыкоў вырас незвычайны гарбуз. Ён, у адразненне ад іншых сваіх братоў-гарбузоў, не астаўся пакорліва ляжаць на зямельцы, але палез шукаць цікавейшага жыцця. Узбраўшы ён на плот, а затым на вішню. І цяпер бедная вішанька мусіць утрымліваць гэтага жартайника разам з ягонай шматлікай сямейкай. Сярод раслін бывае часам так, як і сярод людзей.

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

Фота аўтара

Не загубіць шанцу

23 чэрвеня г.г. футбольная каманда спартыўнага клуба „Калеяж” з акруговай лігі перайшла ў чацвёртую. З гэтай нагоды на мясцовым стадыёне арганізаваўся „Сямейны фэстын”, на якім каманда „Калеяжа” разыграла матч з камандай „Распупда” Філіпаў. Перамаглі, разумеецца, гаспадары (3:0). Пераходны кубак (з паведамленнем аб пераводзе ў чацвёртую лігу) уручыў трэнеру Славаміру Багроўску старшыня Падляшскага футбольнага саюза Вітальду Давідоўску. У мера-прыемстве ўдзельнічаў дырэктар гэтай арганізацыі Пётр Дабжынскі. Былі спартыўныя конкурсы і гульні. Найлепшым знатаком у той галіне аказаўся пальміяны балельшчик „Калеяжа” Аляксандр Верамчук (разумеецца, чыгуначнік). У мастацкай частцы выступіла „Чарамшына”. Аматары танцаў гулялі на зялёной мураве пад гукі гурту „Рэверс”.

Гаворыць трэнер „Калеяжа” Славаміру Багроўскі:

— У 1998 годзе я адмовіўся ад старшынства СКС „Калеяж”, паколькі войт лічыў, што не выпадае спалучаць пасаду ў гміне з грамадскімі абавязкамі ў спартыўным клубе (пяць гадоў старшынявяло „Калеяжу”). Два гады футбалісты заставаліся без селекцыяnera. Каманда апынулася на дзесятым месцы. Сэрца ба-

лела гледзячы на такі беспарадак. Два гады таму папрасілі мяне зноў заняцца футбалістамі. Вярнуўся я на пасаду трэнера. На злome 2000/2001 гадоў наша каманда з дзесятага месца „пераскочыла” на пятае. У наступным сезоне апынулася на трэцім месцы ў акруговай лізе. Асноўным нашым хібам быў недахоп асноўнай каманды. Пециярных футbalістаў паяцярпела кантузі і ў розыгрышах заступалі іх аматары, а не трэніраваныя футbalісты. Перамаглі аднак мы гэтыя цяжкасці. Сёлета на трыццаць матчах перамаглі ў ваканці, восем разыгралі ўнічью і чатыры прыграли. Аднак не пашкодзіла гэта нам заняць у акруговай лізе першае месца, а гэтым самым перайсці ў чацвёртую лігу.

— І што далей?

— Уваход у IV лігу абазначае дадатковыя абавязкі, а гэта тычыцца арганізаціі двух каманд юніёраў, на што, разумеецца, спатрэбяцца гроши. А тых у нас няма. Разглядаемся за спонсарамі. Адзіны паратунак бачым у мясцовым самаўрадзе.

Прайшлі ўжо першыя перамовы паміж кіраўніцтвам гміны і праўленнем СКС „Калеяж”, якія закончыліся паспяхова. Каб так далей было!

Уладзімір СІДАРУК

Вер – не вер

Дарагі Астроне! У адну і ту ю ноч мне і маёй дачцэ прысніліся падобныя сны. І ў адным, і ў другім прысутнічала мяса.

У май сне быў адзін мой сваяк. Ён у жыцці вельмі прыгожы і статны. А тут я ўбачыла чалавека са стомленым тварам, бледнага і непрыгожага. У яго руках быў даволі вялікі паднос, на якім ляжала нарэзанае мясо. Мяса было сырое, здаецца, гэта была грудзінка, бо было яно белае, даслоўна асноўнай. Не ведаю, куды гэты мой сваяк нёс мясо. Ці ён прыехаў да нас, ці мы былі ў яго ў гасцях... А мо ён праста працаў афіцыянтам...

Дачцэ прыснілася, быццам яна была на работе. Яе сяброўка купіла нейкое мясо і прынесла яго на работу. Была там нейкай сырай вэнджанай вяндлінай (шынка ці паліндвіца), а таксама сырое мясо, загорнутае ў белую анучку. Дач-

чына сяброўка разрэзала вяндліну і мяса на роўныя часткі і падзялілася з маёй дачкой.

Даражэнкі Астроне, даслоўна праз пару дзён мы атрымалі дзве трагічныя весткі: памерла мая далёкая сваячка і сябра маёй дачкі, зусім малады чалавек, які працаў разам з ёю і той каляжанкай, якая падзялілася з ёй мясам. Як ты думаеш, ці нашы сны мелі нейкую сувязь з гэтымі фактамі? Ці прадказалі смерць кагосьці блізкага?

АНЕЛЯ

Анеля! Сны з мясам маглі прадвяшчаць нешта добрае, калі б вам прыснілася варанае мясо, незалежна ад таго, ці вы бы яго толькі бачылі, ці елі. Адным словам, дабрабыт, добры зыход спраў.

На жаль, і ў тваім сне мяса было сырое. А гэта так і знай, прадвяшчае хваробу і смутак, жаль. Да паўненя карціну твой брыдкі сваяк, які ў сапраўднасці прыгожы. Дык ты ўжо бачыш сама, што добра расшыфравала гэтыя сны. Несумненна, тыя скончы не былі падзеяй вясёлай.

АСТРОН

на terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na IV kwartał 2002 r. wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartałowej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 115,00; pocztą lotniczą Europa — 127,00; Ameryka Płn., Pld., Środk., Afryka, Azja, Australia — 153,00. Wpłaty przyjmują „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 12401053-40060347-2700-401112-005.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,40 zł, a kwartałnie — 44,20 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartałnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmują Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Białystok, ul. Zamenhofa 27, nr konta PBK S.A., I Oddział Białystok, 11101154-401150015504.

Niva
TYDNEVIK
BELARUSCA
У ПОЛЬШЧЫ

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Niva”.

Старшыня: Яўген Мірановіч.

Адрес рэдакцыі: 1

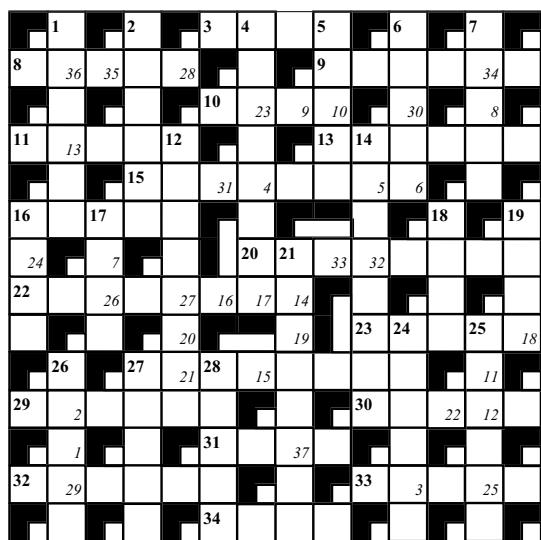
Ну́ка

I зноў тыя выбары.

Фота Аляксандра ВЯРБІЦКАГА

Крыжаванка

карт, 2. вузканосая малпа, якая водзіца ў Паўднёвай Азіі і Паўночнай Афрыцы, 4. прыправа, якой паліваюць страву, 5. важны сталны чыгуначны брус, 6. ім кашы не паспуш, 7. бой, 12. асока намечаная для назначэння на пасаду, 14. амерыканскі штат з цэнтрам у Літл-Рок, 16. расійская аўтаномная рэспубліка з Сыктывкарам, 17. адзінка вымярэння частаты электратратка, 18.рай, 19. металічны стрыжань з загнутым канцом, 21. гарэлка, настоечная на анісе, 24. абвостранае адчуванне ў роце ад кілага, 25. левае русло ніжняга цячэння Волгі, 26. гібель, канец, 27. румынская песня, 28. спадніца максімальнай даўжыні.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літары з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца прышлюць у рэдакцыю правільнія рашэнні, будуть разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 30 нумара

Гарызантальна: Няміга, Рансар, ракада, ляпа, ляды, раманістка, Бася, лапа, пекары, Радунь, барада.

Вертыкальна: няволя, гары, рада, аркада, камуністка, парася, лякала, Бадура, парода, пень, рыба.

Рашэнне: Сялянскому роду няма прапору.

Кніжныя ўзнагароды высылаем **Міхалу Байко і Васілю Петручуку** з Беластока.

Вертыкальна: 1. камплект іграчных

Якое шчасце!

Вось ты атрымаў ад сябра Шчаслівага Пана Цэзара! Пан Цэзар цяпер толькі твой і будзе прыносіць табе шчасце чарговыя 35 дзён. Не ігнарыруй ЯГО, бо ўмовай твайго шчасця ёсць выслаць гэтую вестку на працягу сутак пяці знаёмым! Калі гэтага не ўчыніш, твой лёс можа аказацца фатальным.

Возьмем, для прыкладу, Багуслава Ш. з Радама, які атрымаў Пана Цэзара 23 снежня 2001 года, дзень пасля смерці свайго брата. Будучы ў глыбокай дэпрэсіі Багуслава адправіў, усё ж, гэты ліст сваім знаёмым і здарыўся цуд! Дакладна назаўтра, у Каляды, пазваніў тэлефон са шпітальной праектарскай. Брат жыў, да таго трymаў у далонях дужманы падарунак для ўсіх сям'і спадара Багуслава.

А, вось, амерыканец Стывен Веб з U.S. Marines атрымаў ліст у час, калі служыў на вучэннях у Канадзе. Прыняў пошту ў інтэрнетавай кавярні непадалёк салдацкай сталовай, але па прычыне аварыі электратратковай сістэмы не мог выслаць Пана Цэзара сваім сябрам. Тыдзень пасля знайшлі ягонае цела ўціснутае ў чахол ад мінамётаў. Чаго там шукаў? Гэта застаненца загадкай...

У сваю чаргу Вацлаў Кавальскі з Сухой-Бескідскай, астроном-аматар і шукальнік іншаземных істотаў, пасля атрымання гэтага ліста адправіў яго сваім сябрам. Роўна праз 50 гадзін ужо праўбываў на караблі іншапланецыян, якія заняліся доследамі над ім, дарэчы, прыемнымі. Гэта была самая выдатная падзея ў ягоным жыцці, і з твару пана Вацлава ўсмешка не сыходзіла шмат тыдня.

У сваю чаргу пра трагедыю па ўласным жаданні можа казаць Яўдо-

ся з Гайнайкі, якая пасля атрымання Пана Цэзара сцвердзіла, што не можа паддадца гэтай авечай гонцы. Ага, гэта цытата. Што ж. Думала, што сама яна такая спрытная ды вынаходлівая... Не ведала, што гэтага самага спрабаваў шмат хто перад ёю. І што ніводзін не забудзе гэтага да канца жыцця! (на фоне — музыка з сэрыяла „З архіва X“). Назаўтра, вось, што адбылося: ейна ўлюбёнае радыё (не скажам якое, бо і так вы пра яго не чулі) перастала вяшчаць... У той вечар перажыла яна адну з самых тужлівых хвілін жыцця. Адчувала сябе адзінокай і неўспрыманай знаёмымі ды сям'ёй. Аказаўся, што яна — адзінай слухачкай таго радыё. Ніхто ёй не спачуваў. Ужо абдумвала способ свайго сыходу з гэтага свету, ды лёс знячэўку да яе ўсміхнуўся: назаўтра зноў хтосьці прыслаў ёй Пана Цэзара. У гэтых раз разаслала яго куды трэба. Хвіліну пасля ўжо ведала, што радыё, усё ж, вяшчае, хоць ніхто там не працуе і няма ў яго студыі. Камень зваліўся Яўдосі з сэрца.

Сярод тых, каго ашчасліваў Пан Цэзар, быў і Вандал Арлянскі з Беластока. Атрымаўшы ліст па Інтэрнэце, хуценька адправіў яго ў Нью-Йорк, Кіеў, Стакгольм, Бамака ды Лісабон. На працягу 35 дзён, калі ягоная жонка Агата праўбывала ў санаторыі ды на моры, атрымаў шэсць лістоў ад добразычлівых незнаймцаў, і аж сем новых Шчаслівых Панаў Цэзараў.

Гэтыя здарэнні — сапраўдныя. Не ігнарируй Пана Цэзара. Шчасце чакае якраз ЦЯБЕ! Ліст жыве ва ўсім свеце і сециве, пекракладзены ўжо на 18 моў, сярод іх — на беларускую.

Вандал Арлянскі

Парадкі ў лесе

— Мусім зрабіць парадак у лесе, каб прыгожа было, і каб люба нам жылося!

— рыкнуў мядведзь Сандар Жоржавіч. І так пачаўся чарговы сход уселяснога вяроўнага кіраўніцтва.

Прыйшлі, як заўсёды: вавёрка Кациуша, заяц Генадзь, дзяцел Стукач, дзік Свіналыч і лань Гаўруса (жонка вядомага аленя Гаўрухі). Назіральнікі сходу з-за кустоў не заўважылі тым разам вужа Зяяна і змія Ссалі. Неафіцыйна па галінах скакала погаласка, што мядведзь Жоржавіч у час свайго апошняга гаспадарскага паходу па лесе, усваляванны марнымі праўгрэсам прац у подсціле ў паўднёва-ўсходнія яго частцы, затаптаў іх выпадкова ў імху. Так ці інчай, з таго часу нават лясное птаства ні Зяяна, ні Ссалі не бачыла.

— Наш лес мае быць не толькі месцам працы, але і адпачынку. Мусім захаваць парадак і чысціню на нашай паліне. Блішчаць мае, як заячы азадак. Не ўспрымайце гэтага да сябе, Генік, я, так сказаць, вобразна выказваюся, — прамаўляў Жоржавіч.

— Таму заяўляю, што ў нашым лесе будучы год будзе годам увядзення парадку і чысціні. Усе маюць прыбіраць наўкол сябе і самі сябе падмываць. Я асабіста буду правяраць, кожны вечар, чысціню лап і кашы. Не будуць тут мне па лесе якіясь, так сказаць, запэцканыя дзікія свіні валэндаца. Ну, я не пра вас, Свіна-

лыч. Ну, вядома, я так, праста, красамоўна, ведаец...

Уздельнікі сходу апусцілі вочы. Нуфкалі толькі ды муфкалі, падтакваючы.

— Ці хто хоча канструктыўна ўзяць голас? — спытаўся рашучым голасам Жоржавіч.

У нікога не было смеласці.

— Ну, добра, — падсумаваў мядведзь. — Заўтра выдаю распараджэнне, у якім забараню прывалакаць з суседніх лясоў любую падлу, жалуды, ягады і падобныя бытавыя прадукты. Забарона будзе абавязаваць да часу поўнага парадку і чысціні ў нашым лесе. Як галоўны эстэт, сам буду ласкавы сцвердзіць, калі такі час надыдзе. Калі ў нашым лесе чалавек захоча пакінуць якую-лень паперку, банку, бутэльку ці штосьці да гэтага падобнае, забарона ўваходу ў наш лес будзе абавязаваць у яго выпадку пажыццё. Нас таксама неахвотна бачаць на чалавечай тэрыторыі. Гэта датычыць і прышэльцаў з Уладзімірскага лесу. Не хацелі далучыцца да нашай акцыі, хай робяць сцірку брудаў у сябе дома.

Тут дзяцел Стукач не мог справіцца з эмоцыямі і з энтузізмам заламатай дзюбай у стары дуб. Грукат Стукача маланкава пранёсся па лесе, ставячы лясную брацю на зважай. Лань Гаўруса усміхнулася шматзначна.

— Не будзе нам тут морду лізаць ніякія сучы сын. Выліжамся самі.

МакХолад

ISSN 0546-1960